

EN LÆREPLAN FOR STEINERSKOLENE 2007 - GRUNNSKOLEN

FAGENES FORMÅL OG PERSPEKTIVER – KOMPETANSEMÅL – VURDERING

Revisjonshistorikk

Versjon	Dato	Ansvarlig	Beskrivelse
0.1	20. 03 2007	Steinerskoleforbundet	Steinerskolene i Norge Læreplan for grunnskolen Mars 2007
1.0	03.10 2007	Steinerskoleforbundet	En læreplan for steinerskolene 2007 Grunnskolen
1.1	03.08 2008	Steinerskoleforbundet	En læreplan for steinerskolene 2007 Grunnskolen Korrigert religion og livssyn, kompetansemål 10. trinn. Føyd til et moment i geografi formål og perspektiv, samt et kompetansemål 10. trinn
1.2	12.02.2010	Steinerskoleforbundet	Medhold i klage IKT og fag-og timefordeling, oppdatert oversikt totalramme og veiledende fagfordeling. Utdanningsvalg er føyd til. Planen er under behandling i Utdanningsdirektoratet.
2.0	16.08.2013	Steinerskoleforbundet	Beskrivelse kommer

Copyright: Steinerskoleforbundet

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverkslovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Steinerskoleforbundet er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnytting i strid med lov eller avtale kan føre til erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD.....	3
STEINERSKOLENS 1. KLASSE.....	4
NORSK.....	9
MATEMATIKK.....	15
RELIGION OG LIVSSYN.....	21
NATURFAGENE.....	25
1. BIOLOGI.....	27
2. ASTRONOMI.....	29
3. FYSIKK.....	31
4. KJEMI.....	35
GEOGRAFI.....	36
FREMMEDSPRÅK.....	39
SAMFUNNSFAGENE.....	45
1. HISTORIE.....	45
2. SAMFUNNSKUNNSKAP.....	49
3. KUNSTHISTORIE.....	52
KUNST OG HÅNDVERK.....	54
MUSIKK.....	59
MAT OG HELSE.....	62
KROPPSØVING OG FRILUFTSLIV.....	66
EURYTMI.....	69
DATA / IKT.....	72
UTDANNINGSVALG.....	74
ELEVRÅDSARBEID.....	76
FAG- OG TIMEFORDELING.....	78
VURDERING.....	79

FORORD

Steinerskolenes læreplan 2007 består av

- ”Oversikt - steinerpedagogisk idé og praksis” som beskriver steinerpedagogikkens egenart og som avklarer forholdet til offentlig skoles generelle del
- læreplan for steinerskolenes grunnopplæring og videregående opplæring som beskriver de ulike fagenes formål og perspektiver, kompetansemål, evaluering og som angir undervisningens omfang

Mandatet ble gitt av Steinerskoleforbundets råd våren 2006, og arbeidet ble igangsatt høsten 2006. Læreplanen som nå foreligger, er resultatet av et utviklingsprosjekt der målsettingen var å omstrukturere tidligere læreplaner og gi nytt språk til steinerpedagogiske ideer og praksis. Det har involvert alle steinerskolene i Norge, medarbeidere ved Rudolf Steinerhøyskolen/Institutt for steinerpedagogikk og medlemmer av Pedagogisk seksjon. Ressurspersoner innenfor ulike fagfelt har ledet arbeidsgrupper og hatt ansvar for å bringe frem forslag som igjen ble lagt ut på høring. De har tatt i mot innspill, redigert og ferdigstilt. I alle fag og for de oppgitte årstrinn, har målsettingen vært å nyformulere *hva vi vil med opplæringen* både innenfor og på tvers av fagene.

Parallelt har Steinerskoleforbundet ført en dialog med Utdanningsdirektoratet for å påse at steinerskolenes læreplaner har minst jevn gode sluttkompetansemål i forhold til Kunnskapsløftet slik at elevenes rettigheter til opptak ved videre skolegang og studier er ivarettatt.

Arbeidet med læreplanen måtte gjennomføres på kort tid på grunn av behovet for å sikre elevenes rettigheter i forbindelse med opptak til videre utdanning og studier. Når det gjaldt videregående opplæring, ble prosjektet kortet ned fra tre til ett år. For å få nok fleksibilitet i forhold til læringsprogresjon og omfang underveis i opplæringen, viste det seg nødvendig å utarbeide sluttkompetansemålene med en gang. Dette betydde at arbeidsprosessen måtte presses sammen.

Alle disse forhold tilsier at det kreves en aktiv utprøving og evaluering av planene med tanke på revisjon og videreutvikling av målene som er satt for undervisningen, både i de enkelte fag og i samspillet mellom dem på tvers av fag og alderstrinn.

Et slikt evalueringsprosjekt (se appendiks 2) vil sikre at lærerne og skolene har eierskap til målene. Det øker samtidig bevisstheten om de faglige og pedagogiske valg hver lærer og skole foretar. Erfaringene som gjøres vil bli samlet inn og danne grunnlag for revisjon. Dette vil opprettholde den tette forbindelsen det alltid har vært mellom læreplanens ideer, innhold og målsettinger og opplæringen i steinerskolene. I tillegg oppnår den enkelte steinerskole og lærer å bli del av en ny og samordnet forskningskultur.

På vegne av Steinerskoleforbundet vil vi takke alle som har gitt sine bidrag til denne store dugnaden. De har utført oppgavene på toppen av travle arbeidsdager og full undervisning, deltatt på nasjonale og lokale arbeidsmøter i helger og på ettermiddager, formulert det utsigelige, tatt i mot kritikk og korrigert - kort sagt utsatt seg selv og sine kolleger for et gedigent bevisstgjøringsarbeid.

En spesiell takk går til Arve Mathisen som med utholdende smidighet har ført ”Oversikt – steinerpedagogisk idé og praksis” i pennen.

Svein Bøhn og Jakob Kvalvaag har hatt ansvaret for henholdsvis grunnskolen og videregående trinns opplæringsplaner og kan ikke takkes tilstrekkelig.

Steinerskolenes læreplan 2007 gjøres gjeldende fra høsten 2007, og den realiseres, prøves ut og evalueres i perioden 2008 - 2013.

Oslo, 30. september 2007

Steinerskoleforbundet

Dagny Ringheim
Prosjektleder

Kent Härström
Styreleder

STEINERSKOLENS 1. KLASSE

Oppdragelses- og læringsmål innenfor steinerpedagogikk frem til syv år:

- Det overordnede mål innenfor steinerpedagogikk er å forstå det enkelte barns individualitet og bringe det til fri og harmonisk utfoldelse i det sosiale liv.
- Det er å ta hensyn til at hvert barn har kvaliteter som uttrykkes individuelt.
- Det er å ta hensyn til at barnet i førskolealder har en særlig sensitivitet i sansningen med begrenset mulighet for å sile inntrykkene.
- Det er å ta hensyn til at barnet trenger rytmer i hverdagen.
- Det er å ta hensyn til at barnet lærer først og fremst gjennom etterligning, forbilde og handling.
- Det er å ta hensyn til at hver alder har noe typisk ved seg.

Å utvikle basiskompetanse

Barnets første syv år er fylt med læring. Mennesket lærer aldri mer enn i denne livsfasen. Men alt et barn tilegner seg av erfaringer, skjer på en måte uten at det vet det selv. Bekjentskap med mennesker og dyr, smaker, lyder, synsinntrykk, sammenstøt, motorisk mestring og selvforglemmende lek, inngår i et hele som bare en voksen begrepsdannelse kan dele inn i områder. For steinerskolens pedagogikk står 6-åringens liv i 1. klasse i forberedelsens tegn. Det skal legges en grunn for den videre skolelæring, en læring som først i neste fase blir klart preget av barnets egen bevissthet om seg selv som lærende. I førskoletiden vil det bety at barnet møter et bredt spekter av livsområder som alle grenser inn til og overlapper hverandre, men som utgjør en sammenhengende helhet for barnet, fremfor å dele skoledagen inn i separate skoletimer. Man kan passende dele barnets læring i førskolealder inn i syv kompetanseområder. Her benytter vi betegnelsen *basiskompetanse* for dette:

1. **Språkkompetanse**
2. **Kropps- og bevegelseskompetanse**
3. **Fantasi og kreativitetskompetanse**
4. **Etisk og moralsk kompetanse**
5. **Sosial kompetanse**
6. **Sanse- og iakttagelseskompetanse**
7. **Motivasjon og konsentrasjonskompetanse**

Steinerpedagogikken har til oppgave de første syv år av barnets liv å utvikle en slik basiskompetanse *som fundament for hvordan barnet blir i stand til å motta intellektuell læring senere.*

Denne basiskompetansen skaper grunnlaget for senere differensiering og for at ungdommen og senere det voksne menneske skal kunne mestre livets krav til prestasjoner på ulike felt. Å tilegne seg basiskompetanse er hovedmålet i 1. klasse. All senere læring bygger på dette. For å kunne mestre disse grunnferdigheter, står øvelsesaspektet sterkt det første skoleåret i steinerskolen. Barnet opplever seg som en del av en helhet i seksårsalderen, og derfor har steinerpedagogikken ingen fagfragmentering i tilnærmingen av lærestoffet i 1. klasse.

Det oppdragelsesmessige grunnlaget i denne fasen av barnets viljesutvikling er å styrke gode vaner, ha arbeidsperioder som gjentas og faste oppgaver som skal gjøres. Barnet får leve i trygge rytmer, dagsrytmer, ukerytmer og årsrytmer som understøtter de organiske vekstprosesser. Sett ut fra steinerpedagogikkens grunnsyn går intellektuell læring før syv års alder på bekostning av den fysiske modningsprosessen.

Kroppslig og følelsesmessig skjer det store forandringer, og man kan sammenligne 6-årsalderen med en slags første pubertet.

1. Språkkompetanse øves gjennom

- bevegelse
- gjentagelse
- kommunikasjon
- tydelig, klart og billedlig språk
- menneskelige relasjoner
- frilek

Språklæringen ivaretas metodisk ved at det legges stor vekt på frilek, sanger og ringleker med bevegelser som stimulerer både grov- og finmotorikk. Gjentagelsen er også med på å styrke språket. Vi gjentar sanger og ringleker over lang tid, slik at barnet kan forbinde seg både med språket og bevegelsene. Tanke og språk er tett forbundet med hverandre, og kun gjennom språket kan vi sette ord på det vi tenker, bringe følelser til uttrykk og kommunisere med hverandre. Språket trenger tidlig aktiv og nøye pleie. Barn lærer å snakke gjennom talende omgivelser. Først og fremst kommer det an på menneskelige relasjoner mellom den som snakker og den som lytter. Det språklige og følelsesmessige forholdet mellom barnet og oppdrageren er det nærende grunnlaget for et godt og differensiert språk. Den voksnes språk må være vennlig, klart, tydelig og billedlig tillempet barnets alder. Fortellinger og eventyr brukes daglig som en del av språkdannelsen og språkforståelsen. Matematiske erfaringer som å telle, øve forståelse av mindre mengder og enkle regneoperasjoner skilles ikke ut fra den generelle språkopplæring i 1.klasse.

Den senere viktige evne til leseglede og leseevne oppnåes ved at oppdrageren og pedagogen tilstreber gode språklige forbilder med et tydelig og ordrikt språk og tilstreber korrekt betegnelse av gjenstander, planter og dyr i tillegg til å fortelle mange og meningsfylte historier og eventyr.

2. Kropps og bevegelsekompetanse øves ved

- bevegelse
- iakttagelse
- opplevelse
- sanseerfaringer knyttet til egenbevegelse
- enkelt arbeid sammen med voksne

Barns språklæring har mange kilder. Herming av omgivelsens språk er sentral. Men også evnen til bevegelse er grunnleggende. Barnet møter først verden for alvor når det begynner å bevege seg, å gå og løpe, ta opp, løfte og gripe ting. Her knytter barnets erfaring sammen ord og mening. Det skjer i møtet og ”sammenstøtet med verden”. Ordene vokser mot begrepet og blir til tankens verktøy. Slik synes det å være en indre sammenheng mellom å gripe og å begripe. Steinerpedagogikken er ikke alene om å mene at barnet forbereder seg på en stadig mer kvalifisert tankevirksomhet når det lærer å bevege seg aktivt og allsidig. Selv om nyere forskning har påvist at barn tenker helt fra de er nyfødte, synes det å være en meningsfull rekkefølge og sammenheng mellom de klassiske ferdigheter *å gå, snakke og tenke*.

Grov- og finmotorikk utvikles gjennom uteliv i skog og mark. Løping, hopping, klatring, skigåing og bruk av slengtau er gode aktiviteter. Likeledes øves det motoriske gjennom daglige ringleker og gjennom å få delta i enkelt arbeid, som f.eks. matlaging, snekring og annet håndverk. Barnet øver også mot, selvfølelse gjennom fysisk mestring. Gjennom erfaring med egen kropp kan barnet oppleve sine egne begrensninger, men også oppleve å utvide sine grenser ved å stadig øve seg. Sanserfaringer gjennom egenaktivitet og egne erfaringer er med på å gi barnet tillit til egne sanser, og derigjennom virkelighetsnære opplevelser. Ethvert nytt område som erobres, kjennes som en seier for barnet, øker selvfølelsen og opplevelsen av å være til. Gjennom utelivets opplevelser får barnet kjenne både på det å bli sliten av å gå langt, fryse og å være sulten. Slik får det en reell følelse av kroppen sin og et realistisk forhold til hva den kan mestre.

3. Fantasi og kreativitetskompetanse øves gjennom

- stimulerende lekemiljø
- leker og materialer som stimulerer fantasien
- fortellinger, eventyr og dukketeater
- å gi barnet tid til å fordype seg i leken
- at pedagogen er et tydelig forbilde i skapende aktivitet

Det arbeides bevisst med å bygge opp under barnets fantasikrefter ved at det i barnets hverdag skapes rom for et frodig, rikt og stimulerende lekemiljø. Det brukes leker og materialer som inspirerer fantasien fordi de er brukbare i mange situasjoner. Kasser og klosser, kapper, tepper og andre tekstiler i mange farger kan barnet fritt kan bruke til å omforme personer og omgivelser etter behov. Leker og materialer som ikke er normerte og ferdig utformet, brukes bevisst fordi dette stimulerer barnets skapende krefter. Fortellinger, eventyr og dukketeater gir barna impulser lekende kreativitet. God tid til den frie leken vektlegges fordi barna dermed får mulighet til å komme i dyp konsentrasjon og til å utvikle sin egen skaperglede. Pedagogens oppgave er å skape et frodig miljø og legge til rette for at leken kan blomstre. Det gjør pedagogen ved å være et tydelig forbilde i skapende aktivitet og ved å arbeide med synlige prosesser slik at barnet kan følge med eller delta fra begynnelsen til et ferdig resultat som senere skal brukes i barnehagen, for eksempel. bake brød, vaske, sy eller strikke leker, snekre hyller eller leker, reparere osv.

- Leken er selve instrumentet for læring i første syvårsperiode.
- Leken er barnets arbeid.
- Leken er kreativ omforming av erfaringer eller etterligninger.
- Leken fremmer selvaktelse, kreativitet og selvfølelse.
- Leken er arena til fysisk utfoldelse og dyktiggjøring.
- Leken fremmer respekt for regler og avtaler.
- Leken utvikler tilhørighet og oppmuntrer til samarbeid

Et barns lek i denne alder består i å oppleve hele skalaen av sansning og kroppsbevegelse og deretter foreta en utforskning av sin fantasiverden. I løpet av denne lekende utforskningen bygges intellektuell vekst opp, uten bevisst anstrengelse fra barnets side. Lek og bevegelse henger tett sammen. Barnets kropp er en helhet hvor både tanker, følelser og intellekt inngår sammen med bevegelsene.

4. Etisk og moralsk kompetanse øves gjennom

- sannferdige forbilder
- regler
- ritualer
- hjelpsomhet
- takknemlighet
- å ta vare på hverandre og naturen
- fortellinger som orienterer, ikke moraliserer
- å forberede og feire årstidsfester

Det taes på alvor at barn trenger et koordinatsystem for det gode, det vakre og det sanne i verden, samt respekt for andre mennesker, andre kulturer, ja for alt det naturgitte vi er omgitt av. Dette krever et personlig engasjement fra oppdrageren. Både barn og voksne trenger sjelelig-åndelig orientering for å utforme sine liv. Vi trenger verdibegreper og oppgaver som vi kan forbinde oss med. Derfor vektlegges klarhet og sannferdighet fra de voksne og at barna skal ha enkle regler og ritualer å forholde seg til. Eksempler på dette er å øve hjelpsomhet, å ta vare på hverandre, å uttrykke takknemlighet når det er adekvat, og høre fortellinger om mennesker og hendelser som orienterer og berører uten å moralisere, eller ved å forberede og å feire årstidsfester.

5. Sosialkompetanse øves gjennom

- fellesskap
- struktur
- regler
- rytme
- handling
- å gi hverandre tid og rom

Å omgås hverandre må læres. Uten sosial kompetanse er den enkeltes liv i fellesskap utenkelig. Barn er fra fødselen av sosiale vesener og vil vokse inn i de menneskelige relasjonsforholdene. Dette felt øves ved at:

- Det finnes en strukturert dags- og ukerytme.
- Det finnes regler og tydelige oppgaver for det enkelte barn og for hele gruppen.
- Det finnes mulighet til å øve praktiske gjøremål sammen med voksne.

Barnet lærer å gi plass til andres interesser. Til dette trengs regler, avtaler og tillit. Man tilstreber et fellesskap gjennom å lære seg nødvendigheten og gleden av å gi og få og hvordan man kan løse konflikter. Alt øves gjennom handlinger og erfaringer, ikke gjennom lange forklaringer.

6. Sans- og iakttakelseskompetanse øves ved gjennomtenkt bruk av

- form
- farge
- lyd
- tone
- språk
- naturmaterialer

Barn trenger en våken bevissthet for det som skjer rundt dem og med dem. Et slikt sansesapparat utvikler seg i tillit til egen iakttakelsesevne. Derfor trenger barnet pålitelige og

uforfalskede sanseinntrykk. Det nødvendige kravet om mediekompetanse som kommer senere, får her sitt pedagogiske fundament. En forutsetning for dette er en god språkkompetanse. Barnet må først og fremst ha mulighet til å kunne oppdage og utforske den reelle verden med sine sanser. Slik kan barn i denne aldersgruppen lære seg å kjenne og å forstå enkle, iakttakbare sammenhenger. På denne måten og sammen med egen oppdagerglede, opplever barnet etter hvert også de elementære naturlover. Barnet trenger trygghet for å forstå både den ytre verden og sin egen indre verden med dens forestillingsbilder.

7. Motivasjon og konsentrasjonskompetanse øves ved å

- stimulere via forbilde og naturlig etterligning
- inspirere til interessante og stimulerende aktiviteter
- gi barna mulighet til å delta i meningsfullt arbeid sammen med voksne
- gi barna mulighet til å oppleve tydelige arbeidsprosesser
- gi barna opplevelse av regelmessige gjentakelser og rytme gjennom dagsrytme, ukerytme og årsrytme
- gi barna mulighet for en regelmessig veksling mellom aktivitet og ro i løpet av dagen
- gi barna mulighet til tid for indre ro

Alle disse elementene som her er nevnt, hjelper barnet til både motivasjon og konsentrasjon. Opplevelsene og erfaringene som barnet gjør, er i første omgang råmateriale. Skal det forvandles til vekst og utvikling, må barnet få anledning til å fordøye, organisere og integrere disse erfaringene i seg selv gjennom leken. Barn former fritt sin egen lek og har rett til å få leke i overensstemmelse med sin alder. Hver alder har sine lovmessigheter og sine typer lek. Får utviklingen gå i takt med barnet, vil barnet som syvåring ta imot lærdom og veiledning fra læreren med takknemlighet og interesse. Å lære en arbeidsgang å kjenne fra begynnelse til slutt, gir barnet mye læring og nye sannheter som det selv kan være med på å oppdage, uten å bli belært på en ensidig intellektuell måte.

NORSK

Formål og perspektiv

Språket har en dobbel funksjon. Samtidig som det er med på å danne den enkeltes identitet, føyer det den enkelte inn i en sosial sammenheng. Vi lærer språk hele livet i en kontinuerlig prosess, vi lærer det i alle situasjoner vi er del av, og vi lærer det på alle mulige måter, ved ubevisst lytting, ved naturgitt herming og ved bevisst øvelse. Norsk er et sentralt fag for dannelse og kultur, for å forstå og respektere verdens kulturer, både historisk og i vår tids globale virkelighet.

Tilegnelsen av språket er helt sentral i all dannelse og oppdragelse. Språket stimulerer vår tanke, det berører oss i følelsene på godt og ondt, det oppmuntrer oss til innsats. Språket har årtusengamle røtter og har på veien tatt opp i seg et nær sagt uuttømmelig forråd av navn og begreper, kunnskap og påvirkninger, innsyn i mennesket og utsyn i verden. Tallrike språklige fenomener som metaforer, lydmalende ord, beskrivende navn og idiomer peker på språket som en verden av rikdom og skjønnhet som ikke kan forstås helt ut ved rasjonelle begreper alene.

Språket er dikterens og diktningens instrument og medium, det er bærer av alt fra det dypeste religiøse og filosofiske innhold til hverdagens tilsynelatende trivialiteter. Samtidig er det stadig i endring og utvikling, så vel i det enkelte individ som i større språkfellesskap. Når norsk blir et fag i skolen, er det nødvendig å dele det opp i ulike områder; skrivning, lesing og muntlig språk, med ytterligere inndelinger i kompetanseområder. Samtidig er det viktig å huske at i det oppvoksende menneskets utvikling utgjør læring av språket, talen, skrivning og lesing et helhetlig element. Norsk er derfor både et omfattende fag og et sentralt element i alle fag.

Norskundervisningen skal være en oppdagelsesreise i litteraturens mangfoldige verden av drama, fortelling og dikt, men også en daglig øvelse i muntlig og skriftlig formuleringsevne. Erfaringer med ulike sjangre, stiltyper og formuleringnyanser kan hjelpe elevene til å sette ord på egne opplevelser på veien til seg selv og andre, til filosofien, kunsten og vitenskapen.

På denne utviklingsveien har grammatikken en særlig plass i undervisningen. Også grammatikk innebærer en oppdagelsesferd i språkets egen verden. Her kan eleven i mange år utfordres og selv utforske ordklasser, bøyningsformer, setningsdeler, ordstillinger osv, kort sagt ta inn over seg språkets egen struktur og lovmessighet, både i hovedmålsformen og som sidemålsopplæring.

Helt grunnleggende, og egenartet for steinerskolene, er at den faglige utvikling tar et utgangspunkt i livfulle, billedrike fortellinger som gir næring til både fantasi og forestillingsevne og utvider elevenes språk- og begrepsverden. Skatter fra verdens kultur- og litteraturhistorie formidles slik for elevene gjennom alle årene på barnetrinnet. Daglig fortelling fra læreren kan følges opp gjennom elevaktiviteter som samtale, gjenfortelling, skrivning, tegning, dramatisering.

Gradvis innføres også et mer analyserende, abstraherende element i undervisningen, men på en slik måte at elevene fortsatt har mulighet til å tilegne seg begrepene gjennom eget arbeid. Denne lengre vei understøtter en dypere forankring av språk og begreper og bidrar helt

vesentlig til steinerskolens mål om å oppdra hele mennesket i dets egen utviklingstakt. Da kan norsk bli et dannelsesfag som rommer en vedvarende stimulans til identitetsutvikling, kulturinnsikt og evne til kommunikasjon.

Elevene utvikler ferdigheter og kunnskaper i norskundervisningen gjennom et høyt aktivitetsnivå med variert og engasjert deltakelse. En daglig aktivitet gjennom alle år er et øvende muntlig arbeid med poetisk og dramatisk språk. Elevene blir kjent med en litterær skatt, på bokmål og nynorsk, fra fjern og nær, fra nåtid og fortid. Ved skolestart er dette daglige muntlige arbeidet også nært knyttet til erfaringer med lydenes kvaliteter og med rim og rytme i språket.

Et viktig særmerke i begynnerundervisningen er at elevene ut fra motiver i fortellestoff og andre nære erfaringer tegner former som blir til bokstaver, og at veien til lesing går via skriving. Skrive-leseopplæringen begynner som en aktiv billedprosess knyttet til nære og kjære innhold og går en vei fra konkret til abstrakt. Veien til en bred lesekompetanse går fra å lese det man selv har skrevet til å lese ukjent tekst, fra lesing i kor til lesing alene, fra høytlesing til stillelesing, fra å leve seg inn i tekst til å forstå og ta stilling til budskap eller lese mellom linjene.

Sentralt på alle trinn står møtet med et bredt utvalg av skjønnlitteratur gjennom fortellerstoff og dikt og ikke minst som lesestoff, både på bokmål og nynorsk. Å vekke leseglede og evne til dybdelesing er spesielt viktig i en tid der mange andre medier kan ta elevenes oppmerksomhet.

Det dreier seg om å lære seg å lese på flere nivåer. Tolkning og kritisk analyse av tekster i ulike sjangre er en del av dette.

Muntlige ferdigheter har stor plass i steinerskolen. Lærerens framstillinger av lærestoff og fortellinger stimulerer elevene til muntlig egenaktivitet gjennom samtale og gjenfortelling, tolkninger og videre bearbeidelse.

Minst like sentralt står utviklingen av elevens skriftlige evne. Erfaringen er at alle barn blir skriftlig produktive når de har noe å skrive om, det vil si når de er berørt av noe i sitt indre. Det viktigste tilfang av stoff som elevene har opparbeidet, kommer i steinerskolen fra hovedfagsundervisningen. Læreren er til å begynne med den viktigste kilden, men etter hvert lærer eleven seg å supplere undervisningen gjennom egen lesning, egne undersøkelser eller gjennom gruppearbeid. Elevene skriver mye og får mange muligheter til å uttrykke seg i ulike sjangre. Læreren er en aktiv veileder i dette arbeidet.

Norskfaget er et bredt fagområde og dermed en naturlig base for møter med alle slags tekster, for refleksjoner, debatt og vurderinger av de forskjellige former for menneskelig kultur og utfoldelse. Det fundamentale i steinerskolen er likevel den direkte kontakten elevene imellom og mellom lærer og elev. Her er dialogen og det levende ord den formidlende bro.

Kompetansemål i norsk

4. klasse

Muntlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- delta aktivt og samhandle med andre i det muntlige arbeidet med vers og dikt, rim og regler
- gjenta tydelig, i kor og alene, strofer fra vers og dikt på begge målføre
- fremføre tekster for medelever
- følge kjente regler for gjennomføring av leker og andre felles aktiviteter
- gjenkjenne og gjengi enkeltlyder og diftonger
- lytte ut og gjengi stavelser og andre rytmer i språket, bytte ut lyder, finne rimord
- lydere hørfrekvente ord og øve på å lydere lavfrekvente ord
- lytte til fortellinger fra lærer og medelever
- gjenfortelle handlingen i fortellinger og fremheve hva som var viktigst for en selv
- fortelle om noe en interesserer seg for, har opplevd eller tenkt på
- delta aktivt i samtale om lærestoff og andre temaer og praktisere gode regler for gjennomføring av slike samtaler
- gi og ta imot beskjeder

Skriftlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne alle lyd-bokstavforbindelser, bokstavnavn og rekkefølge i alfabetet
- bruke og eksperimentere med bokstavene
- kjenne til noen av hovedtrekkene i hvordan norsk skrives
- skrive hørfrekvente ord korrekt og øve på å skrive lavfrekvente ord ut fra de kjente hovedtrekkene
- kjenne reglene for enkel tegnsetting
- skrive av en fellestekst fra papir eller tavle
- skrive egne beretninger fra fortellestoff, lærestoff og opplevelser
- bruke sammenhengende håndskrift
- lese kjente vers, dikt og sangtekster
- gjenkjenne og lese strofer og ord fra kjente tekster
- lese fellestekster og egne tekster
- øve på å lese nonsensord
- lese ukjente tekster høyt og stille i samsvar med den enkeltes leseutvikling
- fortelle om det en har lest

Språk i sammenheng

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- delta aktivt i og samhandle med andre i arbeidet med språk og bevegelse
- prøve å mime ord og uttrykk og gjette når andre mimer
- fylle sin rolle i enkle improvisasjoner og dramatiseringer
- utforme tekster og arbeidsbøker der både bilde og skrift utgjør en helhet
- fremstille kjent innhold fra forteller- og lærestoff i tekst og bilde

Kultur og dannels

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- samtale om innhold og språk i sanger, regler, dikt og fortellinger fra norske og andre språklige kilder
- lære og fremføre sanger og vers på andre språk enn norsk, særlig samisk, samt andre nordiske språk og språk som er representert i klassen
- lytte til og samtale om lyd, rytme og melodi i sanger og vers på andre språk.
- samtale om ord og faste uttrykk i språket i fortid og nåtid
- bruke og beskrive sentrale setningskonstruksjoner og deres funksjon i språket
- gjenkjenne og beskrive sentrale ordklasser og deres funksjon i språket

7. klasse

Muntlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- fremføre og lære utenat dikt og andre litterære tekster på begge målføre og på andre språk, alene og sammen med andre
- delta aktivt i arbeid med skuespill, improvisasjoner og presentasjoner
- lytte til andre, uttrykke egne meninger og vise respekt for andres
- gjengi en fortelling sett fra en av personenes synsvinkel, eller med en bestemt språklig stil og stemning
- samtale om skjønnlitterære tekster, deres innhold og språklige særtrekk
- presentere et emne en har gode kunnskaper om
- gi hjelpsom respons til andres muntlige fremføringer

Skriftlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- lese lengre norske tekster på begge målføre samt oversatte tekster, både skjønnlitteratur og sakprosa
- bruke varierte lesestrategier for å lese ulike typer tekst
- lese høyt slik at innholdet blir formidlet til tilhørerne
- fortelle om innholdet i det en har lest, som sammendrag eller ut fra bestemte, gitte synsvinkler
- formidle leseerfaringer muntlig og skriftlig
- gjenkjenne og uttale bokstaver som finnes i samisk, norrønt og gresk alfabet
- skrive sammenhengende med personlig og funksjonell håndskrift
- strukturere tekst etter tidsrekkefølge og tema og skape sammenheng mellom setninger og avsnitt
- mestre vesentlige trekk ved norsk ortografi, setningskonstruksjoner og tegnsetting
- bruke oppslagsverk og ordbøker
- skrive eget sammendrag av lærestoff (arbeidsbok)
- bruke faglitteratur som bakgrunn for fremstillinger av et emne
- skrive skjønnlitterære tekster på bakgrunn av innholdet i et bearbeidet lærestoff
- skrive frie tekster om egne opplevelser og interesser
- skrive nøyaktige beskrivelser av gjenstander, hendelsesforløp eller kjente steder
- skrive tekster i forskjellige sjangre, alene og sammen med andre arbeide med mottagerbevissthet
- presentere egne tekster for medelever og andre
- dra nytte av veiledning om sterke og svake sider ved egne tekster

- gi hjelpsom respons til andres skriftlige tekster
- lese eksempler på eldre norske tekster og lytte til ulike dialekter

Språk i sammenheng

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- lage sammensatte tekster med bilder, utsmykninger og varierte skrifttyper til en større helhet, der form og innhold understøtter hverandre
- bruke sang, musikk og bevegelsesuttrykk i fremføringer og presentasjoner
- delta i å utforme et dramatisk innhold og fremføringsmåte ved hjelp av tekst, musikk og sceniske virkemidler

Kultur og dannelselse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne og beskrive ordklassene og deres morfologiske særtrekk, deres funksjon i språket og innbyrdes slektskap
- kjenne og beskrive hovedtrekk i norsk syntaks
- kjenne og beskrive meningen av sentrale ordtak og fremmedord
- samtale om forskjellige måter, språklig og innholdsmessig, å beskrive mennesker og deres liv i gammel og nyere litteratur
- forstå innholdet i enkle litterære tekster på svensk og dansk
- bruke fantasien til å fortelle en spennende historie, bokmål og nynorsk (uendret; flyttet fra skriftlig språk)

10. klasse

Muntlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- lese flytende og med forståelse de fleste teksttyper på moderne bokmål og nynorsk
- fremføre flere sentrale dikt fra Wergeland til vår tid utenat eller som innøvet klasseresitasjon
- referere fra tekster som er lest
- uttrykke egne meninger i diskusjoner og på en saklig måte kunne gjengi andres argumentasjon
- samtale om hvordan språkbruk kan virke positivt og stimulerende på andres selvbilde og bidra til et inkluderende fellesskap
- kjenne til vanlig møte- og referatteknikk og kunne gjennomføre diskusjoner og prosesser som bør ligge til grunn for gode beslutninger
- delta i samtaler om sentrale litterære og andre kunstneriske verk,
- samtale om karakteristiske trekk ved litteraturen i forskjellige epoker, med hovedvekt på det nasjonale gjennombrudd, romantikken og realismen
- gjennomføre enkle foredrag, presentasjoner, tolkende opplesing, rollespill og dramatisering, og øve opp mottagerbevissthet

Skriftlig språk

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- skrive hovedspråket ortografisk og grammatikalsk korrekt og kunne benytte kunnskaper om de viktigste stilistiske virkemidler – på en måte som står i forhold til emne, sjanger og mottaker
- kunne uttrykke seg på sidemålet, vise god kunnskap om grammatikk og rettskrivning og kunne bruke det i egne arbeider

- lese og skrive tekster i ulike sjangere, både skjønnlitterære og sakspreget, på bokmål og nynorsk
- skildre konkrete, følelser, natur og personer gjennom ulike sanseinntrykk
- lese stille og med god forståelse eldre norsk riksmål, eldre nynorsk, moderne dansk og svensk
- formidle en personlig tolkning og egne leseopplevelser av ulike skjønnlitterære tekster, teaterstykker eller filmer med innholdsreferat, sjangerbedømmelse, stil- og personkarakteristikk og forfatterens plan eller mening med teksten/verket
- skrive kreative tekster på bokmål og nynorsk, slik som haikudikt, limericks, sangtekster osv.
- vurdere og korrigere egne tekster ved hjelp av kunnskap om språk og tekst
- bruke tekstbehandlingsverktøy til arkivering og systematisering av eget arbeid samtidig som håndskriften vedlikeholdes og videreutvikles
- bruke tekster hentet fra bibliotek, Internett og massemedier på en kritisk måte, drøfte tekstene og referere til benyttede kilder
- trekke ut det essensielle av en tekst eller en muntlig presentasjon og gjengi det presist
- gi en presis beskrivelse av en gjenstand

Språk i sammenheng

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- bearbeide litteraturstoffet i en arbeidsbok eller på annen relevant måte
- vurdere estetiske virkemidler i sammensatte tekster hentet fra informasjons- og underholdningsmedier, reklame og kunst og reflektere over hvordan vi påvirkes av lyd, språk og bilder
- gjøre rede for grunnleggende prinsipper for personvern og opphavsrett knyttet til publisering og bruk av andres åndsverk
- ha kunnskaper om fagstoff hentet fra nettet og om bruk av dette stoffet
- finne språklige særtrekk i sitt eget miljø og sammenligne med noen andre dialekter
- forklare noen likheter og forskjeller mellom muntlig og skriftlig språk, både nynorsk og bokmål
- forklare ved hjelp av begreper fra grammatikk og tekstkunnskap hvordan tekster er bygget opp

Kultur og dannelses

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- gi eksempler på forholdet mellom liv og diktning hos en del sentrale norske forfattere
- gi uttrykk for sentrale estetiske og litterære problemstillinger fra norsk og europeisk diktning i det 19. århundre og kjenne eksempler på hvordan sentrale temaer gjenfinnes i moderne diktning
- kjenne sin egen og noen norske dialekter og vite noe om den sammenheng de står i
- ha kjennskap til samisk språk og kultur og om minoriteters språklige rettigheter
- ha kjennskap til det særegne ved norsk språkutvikling etter 1814, og forklare hvorfor vi har to skriftspråk i Norge
- ha god innsikt i den aktuelle påvirkningen på norsk språk i dag, særlig fra engelsk, og hvorledes dette på mange områder påvirker oss
- være fortrolig med uttalen i Samefolkets sang, kjenne til de spesifikke samiske bokstavene og evt. studere samiske stedsnavn i nærområdet

MATEMATIKK

Formål og perspektiv

Matematikken er et universelt språk, uunnværlig som redskap i naturfagene, og samtidig en egen logisk verden med klare estetiske verdier. Den er en disiplin som har gitt løsninger på utallige problemer innenfor en mengde helt ulike fagområder og har derfor mer og mer blitt et nøkkelfag i en høyteknologisk verden. Det har ikke sjelden vært tilsynelatende ”unyttig” matematikk som har levert løsningene. I tillegg gir faget innblikk i hvordan vår egen tenkning arbeider og utvikler seg. Faget oppleves både objektivt og eksistensielt på samme tid, og dette fører til at matematikken som skolefag står i en helt spesiell stilling.

Matematikkundervisningen følger en nokså naturlig faglig progresjon. Forenklet fremstilt går det for eksempel én vei fra de hele tall gjennom de rasjonale og irrasjonale tall til de komplekse tall. På hvert nytt stadium står vi overfor utvidelser av elevens bevissthet, sprang i abstraksjonsevne som griper dypt inn i følelseslivet og som for de fleste elever er et indre drama med både voksesmerter og lykkefølelse. Faget stiller derfor store krav til pedagogen.

Som skolefag tiltaler og utfordrer matematikken ulike sider av det oppvoksende menneske. Den ene polen er tallene, som har sin basis i tellingen som aktivitet og som leder inn i de ulike talloperasjoner og deres anvendelse på virkeligheten. Den andre polen er bildet, formen, som har sin utvikling i geometriens verden av linjer, flater og volumer. Å la det vokse frem en matematisk forbindelse mellom tall og geometriske former, blir derfor en viktig pedagogisk nøkkel. Her synliggjøres litt etter litt en sammenheng mellom ulike deler av menneskets erkjennelsesområder. Dette skaper tillit til tenkningen og at sann erkjennelse er mulig.

Et sentralt mål er å gi eleven innblikk i grunnleggende matematiske begreper og metoder og en evne til å analysere betingelser og forutsetninger ved problemløsning. Matematiske kunnskaper peker frem mot det modne menneskes aktive evne til å ta del i og stilling til samfunnets videre utvikling.

Skal veien frem til en slik modning gi størst mulig utbytte, må den gjennomføres i takt med barnets indre utvikling. Steinerskolen knytter derfor arbeidet i dette faget tett opp mot et helhetssyn på ulike stadier i barnets utvikling. Tre hovedtrinn kan beskrives på følgende måte: I barnehagen og på småskoletrinnet knyttes arbeidet med matematikk i hovedsak til *kroppslig aktivitet*, på mellomtrinnet og frem mot puberteten arbeides det i hovedsak med tallrike eksempler på *konkret anvendelse av tall og former*, og først etter 12-årsalderen skritt for skritt *taes den intellektuelle evne til abstraksjon i full bruk*. Den grunnleggende matematikk forankres så vidt mulig i hver enkelt elev, slik at algebraen og den øvrige abstrakte matematikk vokser frem som en indre nødvendighet, vel å merke når tenkeevnen er tilstrekkelig utviklet. Da bygges en sterkere forbindelse i det oppvoksende menneske mellom det konkrete og det abstrakte, mellom aktivitet i det ytre og aktivitet i det indre. En reell handlingskompetanse er et uttalt mål.

Faget faller ikke like lett for alle. Samtidig er det knyttet prestisje til å lykkes med matematikk både for elever og foreldre. Mestrer man matematikk, er det gjerne synonymt med intellektuell styrke eller å være ”skoleflink”. Et mål er derfor å gjøre undervisningen rik på konkrete situasjoner der problemløsningen lokker frem kreativitet og oppfinnsomhet, og der en god praktisk tilnærming eller bedømmelse kan ha like stor matematisk verdi som en mer

teoretisk. Mange av matematikkens oppdagelser er preget av enkelhet og skjønnhet, og en lang rekke fenomener i tallenes og formenes verden har en slående estetikk av største pedagogiske verdi. Disse er hele veien motiverende ledsagere i elevens vei til matematiske ferdigheter. Samtidig er dette et fag som må stille krav til elevenes eget arbeid. Det er mange ting som må øves, tabeller og regler må pugges og presisjon og nøyaktighet må utvises. Kravet til lærerne må være at sammenhengen dette settes inn i skal være pedagogisk, mangfoldig og godt strukturert.

Kompetansemål i matematikk

4. klasse

Tall og algebra

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- telle til 1000 og tilbake og ha en klar forståelse av mengder opp til 60
- ha innsikt i posisjonssystemet
- beherske enkel overslagsregning
- utføre hoderegning med addisjon, subtraksjon, oversiktlig multiplikasjon opp til 1000 og divisjon opp til 100.
- beherske gangetabellene opp til 10
- se sammenheng mellom multiplikasjonstabellene og divisjon
- stille opp og løse oppgaver med addisjon, subtraksjon og multiplikasjon med hele tall opp til 1000
- stille opp og løse enkle divisjonsstykker
- oppdage og anskueliggjøre tallmønstre og lovmessigheter i kjente tabeller
- forstå enkle tekstoppgaver med addisjon og subtraksjon

Frihåndsgeometri / formtegning

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- tegne symmetriformer og løse symmetrioppgaver
- utføre horisontale og vertikale speilvendinger
- tegne vanlige geometriske former
- kjenne igjen geometriske grunnformer gjennom praktiske oppgaver

Måling

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gjennom mange og grundige konkrete øvelser med ikke-standardiserte mål komme frem til standardiserte mål
- anvende begrepene: mm, cm, meter, km, gram, hg, kg, liter, dl
- regne enkle stykker knyttet til tid, dager og timer
- kunne gjøre overslag med de ovennevnte begrepene
- gjennom praktiske øvelser utvikle evnen til å sammenlikne konkrete størrelser i mål og vekt
- utføre praktiske regnestykker med penger opp til 1000 kr

Statistikk, sannsynlighet, kombinatorikk

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- illustrere tall-lovmessigheter
- forstå enkel statistikk

7. klasse

Tall og algebra

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- beherske regning med hele tall og desimaltall innenfor de fire regningsartene
- utvikle og bruke hoderegning innenfor de fire regningsartene samt prosent
- beherske avrunding i praktisk regning
- gjøre overslag i ulike regneområder i forkant av nøyaktige utregninger
- beskrive plassverdi på tallinjen
- regne med prosent og promille
- ha tallforståelse for partall, oddetall, primtall og kvadrattall
- bruke de viktigste delbarhetsreglene
- finne fellesnevner for brøker og kunne regne med brøk innenfor de fire regningsartene
- omgjøre brøk til desimaltall og omvendt, (flyttet)
- argumentere for og forklare løsninger av ulike oppgaver med presis bruk av noen sentrale matematiske begreper
- ha forståelse for og ferdigheter innenfor praktisk regning i prosent og renteregning med formler
- føre enkle regnskap
- sette opp et budsjett
- kjenne og håndtere oppgaver med kjøp og salg
- forstå begrepene brutto, netto og rabatt
- beherske enkel bokstavregning innenfor regningsartene addisjon og subtraksjon
- omdanne kjente regneregler til algebra som for eksempel renteformelen

Geometri

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- beherske frihåndsgeometri – som blant annet 3-, 4- og 5-delte former, sammenflettede former og spiraler, forvandlingsformer og omvendingsformer
- anvende verktøy som passer og linjal riktig og presist
- gjenkjenne og anvende enkle geometriske betegnelser og begreper som sentrum, radius, diameter, korde, sekant, tangent, bue, side og høyde
- utføre grunnkonstruksjoner og vinkelkonstruksjoner på grunnlag av sirkelen
- utføre estetiske og komplekse geometriformer og tydeliggjøre karakteristiske trekk ved bruk av farger
- synliggjøre geometriske mønstre gjennom for eksempel trådgeometri
- være fortrolig med vinkelmåling
- kjenne betegnelsene rette vinkler, like vinkler, normaler, paralleller, nabovinkler og toppvinkler
- kunne avsette og konstruere vinkler med passer og linjal
- kjenne beviset for vinkelsummen i en trekant
- forstå den pytagoreiske læresetning og kunne fremstille den geometrisk
- ha oppøvd en formsans gjennom formtegning som videreføres og utvikles i andre fagområder

Måling

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- velge riktige måleredskaper og gjøre praktiske målinger i forbindelse med dagliglivet
- gjøre overslag over og regne med mål for lengde, vekt, volum, areal, vinkel og tid
- foreta omgjøring og avrunding mellom måleenhetene
- utføre arealregning i forhold til trekanter og regulære firkanter

Statistikk, sannsynlighet, kombinatorikk

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- planlegge og samle data i ulike faglige sammenhenger
- ha en tverrfaglig forståelse for tabeller og diagram i ulike fag som for eksempel geografi og samfunnsfag
- systematisere og strukturere tall
- kjenne til helt elementære og konkrete begreper om sannsynlighet

Matematikkens historie

Mål for opplæring er at elevene skal kunne

- begynne å forstå den historiske bakgrunnen for den matematiske utviklingen
- kjenne til historiske bakgrunner for enkelte matematikere og hvordan de har nådd sine resultater
- kjenne til den historiske bruk av romertall

10. klasse

Tall og algebra

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- sammenligne og regne om hele tall, desimaltall, brøker, prosent, promille og tall på standardform, og uttrykke slike tall på varierte måter
- regne med det digitale tallsystem og gjøre om tall med ulike baser
- regne med brøk, utføre divisjon av brøker og forenkle brøkuttrykk
- bruke faktorer, potenser, kvadratrøtter og primtall i beregninger
- utvikle, bruke og gjøre rede for metoder i hoderegning, overslagsregning og skriftlig regning med de fire regningsartene
- behandle og faktorisere enkle algebraiske uttrykk, og regne med formler, parenteser og brøkuttrykk med ett ledd eller enkle polynomer i nevneren
- løse likninger og ulikheter av første grad og enkle likningssystemer med to ukjente både algebraisk og geometrisk
- sette opp enkle budsjetter og gjøre beregninger omkring privatøkonomi
- kjenne eksempler på hvordan tall og variabler kan brukes i utforskning, eksperimentering, praktisk og teoretisk problemløsning og i prosjekter med teknologi og design
- bruke proporsjoner og utføre beregninger i praktiske situasjoner som krever forståelse for proporsjonalitetstenkning
- kjenne og bruke grunnbegrepene i mengdelæren og elementær mengdealgebra og kunne bruke disse i argumentasjon for en påstand

Geometri

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- utforske, eksperimentere med og formulere logiske resonnementer ved hjelp av geometriske ideer, og gjøre rede for geometriske forhold som har særlig mye å si i teknologi, kunst og arkitektur
- analysere, også digitalt, egenskaper ved to- og tredimensjonale figurer og bruke dem i sammenheng med konstruksjoner og beregninger
- utføre og grunngi geometriske konstruksjoner og avbildinger med passer og linjal og andre hjelpemidler
- bruke formlikhet, kongruens og Pythagoras' læresetning i beregning av ukjente størrelser
- tolke og lage arbeidstegninger og perspektivtegninger med flere forsvinningspunkter
- tegne geometriske figurer som er avledet av regningsartene (ellipse= addisjonskurve osv)
- bruke koordinater til å avbilde figurer og finne egenskaper ved enkle geometriske former,
- tegne kjeglesnittene ved hjelp av geometriske steder
- anvende de vanligste geometriske steder i konstruksjoner

Måling

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gjøre overslag over og beregne lengde, omkrets, vinkel, areal, overflate, samt bruke og endre målestokk
- gjøre beregninger med vei, fart, tid, masse, volum og tetthet
- velge passende måleenheter, forklare sammenhenger og regne om mellom ulike måleenheter, bruke og vurdere måleinstrumenter og målemetoder i praktisk måling, og drøfte presisjon og usikkerhet ved måling
- gjøre rede for tallet π (pi) og bruke det i beregninger av omkrets, areal og volum

Statistikk, sannsynlighet, kombinatorikk

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gjennomføre undersøkelser og bruke databaser til å søke etter og analysere statistiske data og vise kildekritikk
- ordne og gruppere data, finne og drøfte median, typetall, gjennomsnitt og variasjonsbredde, og presentere data med og uten digitale verktøy
- finne sannsynlighet gjennom eksperimentering og beregning i dagligdagse sammenhenger og spill
- beskrive utfallsrom og uttrykke sannsynlighet som brøk, prosent og desimaltall
- vise med eksempler og finne de mulige løsninger på enkle kombinatoriske problemer

Funksjoner

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- lage, på papiret og digitalt, funksjoner som beskriver numeriske sammenhenger og praktiske situasjoner, tolke dem og oversette mellom ulike representasjoner av funksjoner, som grafer, tabeller, formler og tekst
- identifisere og utnytte egenskapene til proporsjonale, omvendt proporsjonale, lineære og enkle kvadratiske funksjoner, og gi eksempler på praktiske situasjoner som kan beskrives med disse funksjonene

Matematikkens historie

Mål for opplæring er at elevene skal kunne

- kjenne opprinnelsen til ulike tallsystemer (2, 5, 10, 12, 20)
- ha kunnskaper om noen matematikers liv og forskning, for eksempel Pythagoras, Arkimedes, Kepler, Gauss og Abel, og kjenne noen av de drivkrefter som ligger bak matematikkens utvikling

RELIGION OG LIVSSYN

Formål og perspektiv

Religion som kulturfaktor og som skolefag

Religion utgjør en viktig del av den menneskelige kultur og er et livsområde på linje med kunst og vitenskap. Det religiøse kan igjen beskrives i fire hovedområder:

Det første er den fellesskapsdannende impuls; det andre er den personlige side, som spenner fra små hverdagslige erfaringer til dype opplevelser av det hellige. Det tredje er det som omfatter mytologi, tro, lære og filosofi, og det fjerde er utførelsen av de religiøse handlinger i dagliglivet eller i organisert kultus og ritual.

I dag er et ingen selvfølgelighet hvilken plass religionen skal ha i skolen. Enhver befatning med dette område vil være knyttet til verdivalg, egne og andres. I et demokratisk samfunn kan imidlertid de aller fleste samles om at hver enkelt kan finne sin vei og ta sine egne beslutninger i livsspørsmål, samtidig som man er forpliktet til å kjenne og respektere andres veier og standpunkter. Til dette trengs et grunnlag av kunnskaper, opplevelser og erfaringer, som også omfatter filosofi, etikk og livssyn.

Religionsfaget i steinerskolen

I steinerskolene ansees det som viktig å imøtekomme barns religiøse behov, her forstått som trangen til å bli møtt med åpne svar på de store spørsmål, svar som er formulert på en inkluderende og pedagogisk måte. I barns moralske oppdragelse har det religiøse og det filosofiske en viktig plass, men samtidig skal ingen oppleve sin integritet truet.

Religionsundervisningen i steinerskolen er timeplanmessig organisert slik:

- Det formidles gjennom alle 13 år et omfattende lærestoff av allmenn orienterende art, dels integrert i fag som norsk og historie, dels i egne undervisningsperioder. Til dette allmenne kan også regnes skolens felles markering av høytider og merkedager.
- I tillegg kommer ukentlige fagtimer der det arbeides med en faglig fordypning.

Et kortfattet sammendrag av intensjonene med fagplanen kan se slik ut:

2.- 4. klasse: Barnets moralske sans næres i de første årene gjennom eventyr, dyrefabler og legender. I 4. klasse står fortellinger fra den jødiske tradisjon sentralt med sin beskrivelse av menneskets forhold til det jordiske og til Det gamle testamentes gud.

5.- 7. klasse: Elevene er klare for å møte en større verden, derfor spenner historiefaget fra den gamle norrøne mytologi og kultur til oldtidens kulturer. Øvrig lærestoff er liv og lære hos Buddha, Jesus og Muhammed med tilhørende religionshistorie frem til middelalder.

8.- 10. klasse: Faget forsøker å møte elevenes våknende evner til abstrakt tenkning, etisk bevissthet og muligheter til å belyse spørsmål fra mange sider. I tilknytning til renessansen behandles biografier til mennesker som har hatt stor betydning for framveksten av den moderne tid, og det arbeides med etiske spørsmål. Kristendommens grunnlag bearbeides, og det begynnes på en gjennomgåelse av de eksisterende religioner og livssyn.

1.-3. videregående trinn: Hovedvekten legges på en erkjennelsesmessig tilnærming til religion og livssyn, bearbeidelse av religiøse læresetninger og viktige etiske spørsmål. Fortsettelse av

arbeidet med ulike religioner, humanisme og andre livssyn; videre studium av sentrale emner i kristendommen.

Metodiske synspunkter

Målet er å føre elevene fra en umiddelbar deltagelse og opplevelse av de religiøse sider i seg selv og i verden, via kunnskap og innsikt til forståelse og erkjennelse. Denne prosessen knyttes systematisk til modningsstadiene i barns og unge menneskers utvikling gjennom skoletiden. Det innebærer at de ulike deler av det faglige innhold formidles til elevene i konsentrerte undervisningsperioder som har en fordypende karakter og på et optimalt tidspunkt i løpet av skolegangen.

Et overordnet mål for undervisningen er å vekke ærefrykten for naturen, for mennesket og for det som måtte finnes av en høyere dimensjon. Denne holdning etterstrebes i all undervisning og oppdragelse, samtidig som den kan finne sin særlige fordypning i religionstimene.

Det man antydningvis kan kalle et rituelt element, hører også med i denne sammenheng. Det kan omfatte alt fra det daglige håndtrykk mellom elev og lærer ved undervisningens begynnelse til markering av årlig tilbakevendende høytider.

Skolen gir sin undervisning i religion, etikk og livssyn på en inkluderende måte, uten konfesjonelle eller forkynnende elementer, slik at alle kan delta.

Skolen ser det som sin oppgave å formidle allmennmenneskelige opplevelser av religiøs art, bringe kunnskap og skape innsikt i de eksisterende livssyn og religioner, og bidra til utvikling av respekt, forståelse og en global, fredsskapende holdning.

Kompetansemål i religion og livssyn

4. klasse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til og samtale om eventyr, sagn og legender fra forskjellige kulturer og religioner, blant annet fra hinduistisk, buddhistisk og islamsk tradisjon
- lytte til, gjenfortelle og samtale om et utvalg fortellinger fra kristen tradisjon: legendeeventyr, helgenfortellinger
- kjenne til sentrale fortellinger fra Det gamle testamente og jødedommens tradisjon gjennom fortelling, samtale og utforming av tekstlige og billedlige uttrykk
- kjenne til et utvalg sagn og eventyr fra samisk fortelletradisjon
- lytte til og samtale om skjønnlitterære fortellinger, fremføre dikt og lære sanger knyttet til juletiden og andre høytider
- lytte til og samtale om fortellinger om menneskers liv på jorden, til forskjellige tider og fra forskjellige steder i verden
- uttrykke undring, spørsmål og tanker om livet, tap og sorg, godt og ondt, håp og drømmer og gi respons på andres tanker
- samtale om leveregler og familieskikker i hverdag og høytid på tvers av religioner og livssyn
- samtale om samvittighet, etiske leveregler og verdier
- samtale om respekt, toleranse og tilgivelse og motvirke mobbing i praksis
- lytte til og samtale om fortellinger som omhandler respekt for natur og alt levende

7. klasse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til og samtale om sentrale fortellinger fra Det nye testamente
- kjenne til og samtale om sentrale leveregler, høytider og verdier i kristendommen
- være kjent med og gjøre bruk av estetiske uttrykk knyttet til kristendommen
- kjenne til og fortelle om sentrale norrøne myter og møtet mellom norrøn gudsyndyrkelse og kristen tro og kultur, gjennom fortellinger og utforming av tekstlige og billedlige uttrykk
- kjenne til og fortelle om Siddharta Gautamas liv og virke og sentrale fortellinger, leveregler, høytider og verdier i buddhistisk religion
- kjenne til og fortelle om viktige guder og gudinner i hinduismen og kjenne til sentrale myter, leveregler, høytider og verdier i hinduistisk religion
- kjenne til og fortelle om profeten Muhammeds liv og virke
- kjenne til og fortelle om innholdet i utvalgte deler av Koranen og sentrale leveregler, høytider og verdier i Islam
- være kjent med og gjøre bruk av estetiske uttrykk knyttet til buddhisme, hinduisme og islam
- fortelle om Jesu liv, virke og lære i historisk sammenheng
- fortelle om apostlene, den kristne urmenigheten og viktige trekk ved kristendommens historie frem til reformasjonstiden
- kjenne til og fortelle om Sokrates liv og lære

10. klasse

Mål for undervisningen er at eleven skal kunne

- kjenne til Bibelens oppbygning, forklare forholdet mellom Det gamle og Det nye testamente og drøfte ulike syn på Bibelen
- kjenne ett av de fire evangeliene og forstå dets plass i forhold til de øvrige
- drøfte utvalgte tekster fra Det nye testamente og kjenne til Paulus' liv og virke
- gi en presentasjon av særtrekk ved kunst og arkitektur knyttet til kristendommen
- beskrive kristendommens posisjon i Europa i henholdsvis middelalder og renessanse, og gjøre rede for viktige hendelser i kristendommens historie fra reformasjonen til vår tid, nasjonalt og internasjonalt
- forklare hovedtrekk ved romersk-katolsk, ortodoks og protestantisk kristendomstradisjon og kjenne til sentrale trekk ved forskjellige frikirkesamfunn og nyreligiøse bevegelser som det er naturlig å trekke inn
- kjenne til og samtale om hovedtrekk i samisk før-kristen religion og overgangen til kristendom
- kjenne til og samtale om afrikanske religioner og religionene til urbefolkninger i Amerika og Oseania.
- kjenne til og samtale om det karakteristiske og mangfoldige i jødedom, islam, hinduisme og buddhisme på grunnlag av sentrale skrifter, ritualer og tradisjoner
- gjennom refleksjon og fordypning kunne forstå de ovennevnte fire trosretninger som livstolkning ut fra deres egne forutsetninger
- være kjent med de kunstneriske, kulturelle og sosiale impulser som er særegne for disse religionene, både historisk og i dagens samfunn
- beskrive særpreget ved livssynshumanisme som livstolkning ut fra tekster, ritualer og tradisjoner

- gi en oversikt over mangfoldet i livssynshumanisme, viktige historiske hendelser og livssynshumanismens stilling i Norge og verden i dag
- samtale om og vise forståelse for hva religion og livssyn er, hvordan religion og livssyn kommer til uttrykk på ulike måter, og drøfte ulike sider ved religions- og livssynskritikk
- kjenne til sentrale filosofiske ideer fra antikken, særlig Platon og Aristoteles
- drøfte sentrale etiske spørsmål med utgangspunkt i representative ideer hos et utvalg av tenkere og kulturpersonligheter, med vekt på biografisk og skjønnlitterært stoff
- samtale om eksistensielle, allmennmenneskelige livsspørsmål
- delta i dialog om religions- og livssynsspørsmål og øve respekt for menneskers tros- og livssyns-oppfatninger
- drøfte etiske spørsmål og verdivalg i tilknytning til aktuelle temaer i samfunnet lokalt og globalt: sosialt og økologisk ansvar, teknologiske utfordringer, bioetiske spørsmål, fredsarbeid og demokrati, mellommenneskelige relasjoner som samlivsformer og valg av kulturelt ståsted
- kjenne grunntrekk av debatten om menneskerettighetenes opprinnelse i religion og filosofi

NATURFAGENE

BIOLOGI - ASTRONOMI - FYSIKK - KJEMI

Formål og perspektiv

De ulike naturfagene beskriver hver for seg vidt forskjellige emner, men undervisningsmetoden og måten de er strukturert på er ment å underbygge den indre sammenheng mellom fagene. Naturfag som sådan innebærer mye mer enn formidling av naturvitenskap.

Så langt tilbake som det finnes historiske vitnesbyrd om, har mennesket alltid regnet med en høyere makt som styrer livet på Jorden. Med naturvitenskapens gradvise overtagelse av hegemoniet ble perspektivet flyttet fra det oversanselige til det fysisk sansbare, og i løpet av de siste 500 år kan man med god grunn påstå at naturvitenskapen har overtatt religionens plass, både i enkeltindividers bevissthet og i mange samfunn. Religiøst forankret kunnskap om naturen har gått tapt og finnes i dag kun som rudimentære rester i en del urbefolkninger.

Når det gjelder naturvitenskapelig innsikt, kan vi si at menneskeheten aldri har vært så suveren som i vår tid. Når utnyttelsen av naturressursene samtidig langt overskrider de basale behov, tvinges vi til å spørre oss hvordan menneskeheten benytter disse kunnskapene. Skal mennesket forvalte naturen på naturens egne premisser, må kunnskapen tilføres en etisk dimensjon. Det kan synes som om prinsippet om tilnærmet ubegrenset utnyttelse virker direkte nedbrytende på livet.

Det dypeste og mest virksomme perspektiv for naturfagsundervisningen ligger i bestrebelsen på å lære barna å elske naturen. En ekte, dyptgående interesse oppstår gjerne ut fra undring, beundring og begeistring, sjelelige egenskaper som vekkes av gode opplevelser. En slik forbindelse med naturen er i steinerpedagogisk forståelse en nødvendig betingelse for evnen til å forstå naturens behov og for å utvikle trangen til å ta vare på den.

Innsikt i naturen har også det sentrale formål å vekke selverkjennelse. Fenomener som kan oppleves og studeres i naturfagene, speiler ofte prosesser i mennesket selv. Økologisk innsikt kan kaste lys også over enkeltmenneskets egne verdivalg.

Metodiske synspunkter

Fenomenene i ulike sider ved naturen står mer eller mindre synlig forbundet med hverandre; både lokalt og globalt preges kloden av økosystemer, og gjennom det enkelte fagemne må det helhetlige bilde bli tilgjengelig.

Helt grunnleggende i steinerpedagogikken er det at evnen til å forstå et fenomen i første omgang baseres på den enkeltes opplevelse av det. Gjennom en følelsesmessig tilgang til fenomenet som ikke bare skapes av levende interesse, men også gjennom innsikt, kjennskap og erfaring. Det beste middel for å vekke følelsen til slike forbindelser, er gjennom noe billedmessig, enten det fortalte eller det iakttatte bilde. Bildene har den egenskap at de setter i gang en individuell, indre prosess. Følelser settes i sving og egenaktiviteten vekkes. I neste omgang kan temaet behandles på grunnlag av denne erfaring med tankeredsaker som hukommelse, evnen til å beskrive og sette ord på det ytre fenomen og derigjennom til å se sammenhenger og årsaksforhold. Læreren trekker ikke konklusjonene selv, men overlater det til elevene på grunnlag av det de i fellesskap har hentet opp fra hukommelsen og beskrevet.

En slik prosess vil hos den enkelte elev danne begreper som er sprunget ut av egen erfaring og tenkning, og som er dypt forbundet med individets indre prosesser, - begreper som igjen kan prøves mot nye fenomener og formes videre i møtet med realitetene. I stedet for å konfronteres direkte med forklaringsmodeller og presise begreper, går elevens læring en vei fra egen opplevelse til egen begrepsdannelse. En slik ”omvei” gir etter steinerpedagogikken en klar gevinst i form av faglig fordypet innsikt og handlingskompetanse.

I bevisstgjøringen av vesensforskjellene mellom de to aktivitetene *å iaktta* (egne meninger skyves til side, ytre inntrykk vektlegges) og *å tenke* (ytre inntrykk lukkes ute, egen tanke skjerpes), øves evnen til objektiv dømmekraft og erkjennelse, også i forhold til en selv.

Naturfagenes progresjon og sammenheng

Uansett i hvilken faglig sammenheng elementer fra naturen fremstilles gjennom skoleårene, er mennesket alltid til stede som en synlig eller usynlig medspiller, eller som innehaver av de samme kvaliteter som undervisningen presenterer.

Barna får de første årene ta del i arketypiske bilder som fremstiller samspeillet mellom natur og menneske. Etter hvert står mennesket også i naturen som kultivator, men samtidig underlagt elementenes krefter. Elevene får øvelse i praktisk arbeid med naturen, gjennom for eksempel skoletimer i hagebruk.

Naturfagsfremstillingen følger elevenes naturlige progresjon fra et dypfølt og selvfølgelig fellesskap mellom mennesket og naturen på barnetrinnet, gjennom gradvis å skille naturen ut ved presentasjon av zoologi og botanikk på mellomtrinnet, frem til den rent fysiske materie i geologifaget. Her starter så fysikkundervisningen med studiet av ikke bare den fysiske materie, men også de krefter som virker på den og de lovmessigheter den er underlagt. Gjennom humanbiologi og kjemi på ungdomstrinnet føres, iakttakelsen helt inn i stoffenes og organismenes indre.

Økologien på slutten av 10. kl. sammenfatter kunnskapene elevene har fått, i et større bilde. Naturfagene på videregående trinn fører elevene enda dypere inn i materien, samtidig som det gis en omfattende oversikt over livets og jordens utvikling.

Linjen gjennom skoleårene går fra den mytiske til den materialistiske bevissthet, fra det allmenne til det spesielle; den opprinnelige enhet går via analyse til en ny syntese. Når elevene føres langs denne veien i en veksling mellom iakttagelse og tenkning, oppstår det som nevnt ovenfor både oversikt og innsikt og dermed grunnlag for å vurdere, erkjenne og gjøre seg opp egne meninger.

1. BIOLOGI

Fagspesifikke formål og perspektiver

Biologien er det første av naturfagene som presenteres for elevene gjennom egne timer. I hele grunnskolen får elevene ukentlig erfaring med fagets mange elementer gjennom praktisk arbeid inne og ute, observasjoner og ekskursjoner. Den naturfagsundervisning som foregår i egne timer, representerer like mye en inderliggjøring av elevenes egne erfaringer som formidling av nytt lærestoff. Gjennom zoologi og botanikk vekkes også elevenes evne til refleksjon rundt avhengighet til og samspill med de umiddelbare omgivelser. De fire elementene jord, luft, vann og ild – forstått som prosesskvaliteter – er sentrale i denne sammenheng. Menneskets særstilling blir tydelig ved en sammenligning; mennesket er fritt, ikke bundet til et sted eller en biotop på grunn av sin fysiske utrustning. Det sjelelige aspekt ved zoologien og det formende vekstprinsippet i botanikken, gjør fagene lett tilgjengelige og gjenkjennelige for elevene, i og med at de kan oppleve tilsvarende fenomener hos seg selv.

Biologiens temaer videreutvikles og fordypes i tilknytning til andre fag. For eksempel er det i sonegeografien meget verdifullt å studere hvordan en plante eller en dyregruppe forandrer seg alt etter klimatiske forskjeller.

Naturens systemer for formering og balansering av liv vises gjennom samspillet mellom planter, dyr og mikroorganismer. Gjennom fremstilling av små og store sammenhenger med gjensidig avhengighet legges grunnlaget for en helhetlig økologi som kan ha verdi ikke bare for en forståelse av verden, men også av det sosiale felt.

I 7. kl. føres erfaringer med hage og gårdsbruk inn på kjøkkenet; plantene blir til råstoffer. De ulike plantedeler og deres næringsverdi blir bevisstgjort, og et balansert kosthold formidles gjennom opplæring i matlaging fra grunnen. Ernæringstematikken forfølges i 8. kl. der helselære og fysiologi berører temaer som er aktuelle i elevenes hverdag, og som kan prøves videre ut i friluftaktiviteter.

Den menneskelige biologi kompletteres med studiet av muskler, sener og skjelett, samt sanselære og forplantningslære med utgangspunkt i embryologien. En sammenligning med dyreriket kan understreke menneskets genuine stilling.

Trådene fra biologiens mange felter samles i undervisning i økologi fra mikroplan til den globale situasjon.

Kompetansemål i biologi

4. klasse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne typiske trekk ved husdyrene; deres navn, lynne og væremåte
- bli kjent med trær, planter, dyr, fugler og insekter i skolens nærområde uansett årstid
- så et frø og stelle planten gjennom sesongen
- utføre enkle oppgaver i skolehagen med hendene og med redskaper

7. klasse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til de fire elementenes egenskaper og funksjon i naturen
- kjenne til et utvalg ville dyr – herunder alle store pattedyr i vår egen fauna – deres navn, egenart, lynne og væremåte
- vite hvilket miljø disse dyrene lever i, hvordan de beveger seg, finner mat osv.
- kjenne til dyr som har vektlagt henholdsvis hode-, bryst- og bukorganismen (eks. blekksprut, løve, ku)
- kjenne til et utvalg ville blomsterplanter – deres navn, utseende og hvor de vokser
- kjenne til og skille mellom blomsterplantens hoveddeler (rot, blad, blomst og frukt)
- kjenne til bestøvning og insektenes rolle for denne

10. klasse

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- redegjøre for hva et økosystem er, gi eksempler på ulike typer økosystemer
- kjenne til den grunnleggende omsetningen i et økosystem og betydningen av planter, dyr og nedbrytere
- vite hva som menes med biologisk mangfold
- kjenne til de sentrale miljøfarene som truer våre økosystemer
- redegjøre for hovedtrekkene i fotosyntesen
- kjenne til klimaproblematikken og CO₂ sin rolle i denne
- kjenne til grunntrekkene ved regionale økosystemer (biomer) – så som ørken, savanne og regnskog
- redegjøre for hva vi mener med et kulturlandskap
- ha kunnskap om hvordan kulturlandskapene er blitt til og hvordan de endres i vår tid
- avlese et landskap, f.eks. kunne se hvilke inngrep som er foretatt
- se forskjell på landskaper med et stort biologisk mangfold og landskaper preget av monokulturer
- ”tenke globalt, handle lokalt”
- ha tanker om hva en bærekraftig utvikling vil innebære, lokalt og globalt
- ha grunnleggende kunnskaper om fosterutvikling, seksualitet, prevensjon og kjønnssykdommer
- kjenne til oppbyggingen av muskel og skjelettsystemet
- kjenne til grunnlaget for hørselssans og synssans
- ha grunnleggende innsikt i ernæring og kosthold
- ha kunnskaper om karbohydrater, fett og proteiner
- kjenne til hvor de vitale indre organer er plassert i menneskekroppen og deres funksjon
- være bevisst på hva som er grunnlaget for et sunt kosthold
- være bevisst på skadevirkningene av tobakk, alkohol og andre rusmidler

2. ASTRONOMI

Fagspesifikke formål og perspektiv

Astronomien omfatter en serie fenomener og teorier som appellerer til så vel oppmerksom iakttagelse som aktiv tenkning. Få fag gir så gode muligheter til å bygge opp en fylde av egne iakttagelser over tid som bakgrunn for å øve begrepsdannelse og forståelse. Dette forutsetter at undervisningen ikke for raskt og ikke for direkte satser på formidling av de mest kjente modellene for forklaring av solsystemet, galakser eller teorier om verdensrommets opprinnelse, eller f.eks. ”sorte hull”. I steinerskolens astronomiundervisning ønsker man først å bygge opp et solid fundament av det som kan observeres med det blotte øye: soloppgang, dagslengde og solnedgang gjennom årstidene og på ulike breddegrader, videre månens faser, stjernebildenes innbyrdes plassering og utseende, planetenes gang og hovedrytmer; dessuten spektakulære fenomener som meteorer, kometer eller polarlys. Globale følger av solens gang som årstider og klimatiske forhold, kan så kartlegges med dette som bakgrunn. Forholdet mellom vår gregorianske kalender og den muslimske kan etter hvert begripes som ulike tilnærmelser mellom menneskelig kultur og astronomiske betingelser.

Astronomien som fag er egnet til å skape en dypere forståelse for menneskehetens skjebnefellesskap. Den kan samtidig legge grunnen for en dyp respekt for den tenkning og forståelse av verdensrommet som ble grunnlagt allerede for flere tusen år siden og av mange ulike kulturer. Dette er en forutsetning for å begripe ”innenfra” noe av den moderne vitenskaps triumfer gjennom oppfinnelsen av teleskopet, gjennombruddet for det kopernikanske verdensbilde, oppdagelsen av de ytre planeter, av de uendelig mange galakser osv., og frem til dagens moderne myter om Universets opprinnelse.

Astronomiske iakttagelser og kunnskaper tilegnes i de lavere klassetrinn hyppigst gjennom den daglige samtale i klassen. Senere blir noe elementær astronomi en del av sonegeografien og av arbeidet med urbefolkninger. De fleste steinerskoler legger en periode med astronomi til 8. klassetrinn, med mulighet for repetisjon og ”påfyll” i 9. og 10. klasse. De viktigste kompetansemålene er derfor oppført etter 10.klasse.

Kompetansemål i astronomi

4. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne himmelretningene på hjemstedet
- kjenne navnet på de fire årstider, de 12 måneder og deres inndeling i antall dager
- vite sammenhengen mellom dagslengde og solhøyde på de forskjellige årstider
- kjenne forskjellen mellom nymånens og nemånens utseende

7. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne typiske trekk av noen ulike kulturers kalendre
- kjenne fordelingen av årstidene i tropisk/subtropisk, temperert og arktisk sone
- gjenkjenne noen av de mest kjente stjernebilder samt polarstjernen

- være kjent med flo og fjære (for eksempel på hjemstedet)
- orientere seg om himmelretningene til ulike tider på dagen ved hjelp av solen

10. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- innse hvordan årstidene henger sammen med jordaksens vinkel med baneplanet
- kjenne navnene og utseendet på stjernebildene langs solens bane gjennom året (Dyrekretsen)
- kjenne til forholdet mellom Polarstjernens stilling på himmelen og breddegraden
- kjenne begrepet dagbue og hvordan man bestemmer himmelretningene
- vite hvordan man lager stjernekart ved hjelp av den geosentriske modell
- kjenne planetenes navn og rekkefølge i det heliosentriske verdensbilde og vite hva vi mener med indre og ytre planeter
- forklare forskjellen på de indre og ytre planeters bevegelser i forhold til stjernehimmlen
- forklare sol- og måneformørkelse og forskjellen mellom dem
- forklare månens faser og hvorfor nymånen er mest påfallende om våren og nemånen om høsten på den nordlige halvkule
- vite hvordan man beregner flo og fjære ved hjelp av en almanakk over månens bevegelser og å kjenne den lokale havnetid (ved kysten)
- kjenne de mest markante stjernebilder som er synlige i Norge.
- vite hva en almanakk er og hva den kan brukes til
- kjenne til og bruke noen viktige nettsted for astronomi
- kjenne den gregorianske kalender med den nøyaktige skuddårsregel og kunne noe kalenderhistorie
- kjenne den muslimske kalender med årslengde og hvordan de to kalendere forholder seg innbyrdes
- kjenne påskeregelen (hvordan påsken beregnes)

3. FYSIKK

Fagspesifikke formål og perspektiver

Grunnlaget for en tanke- og begrepsmessig forståelse av fysiske lover legges gjennom egen fysisk aktivitet og erfaring. Legemlig utvikling og kroppslig aktivitet beforder hverandre gjensidig. Fysikkfaget starter således i barneårenes lek og opplevelsesverden, i vekslingen mellom mottagelsen av sanseinntrykk og motorisk utfoldelse. Jo mer allsidig kroppen får virke og oppleve seg selv i møte med omgivelsene, jo større blir kontakt- og erkjennelsesflaten i ”tankeverkstedet” senere i livet. Den tankemessige bedømmelse kan ikke isoleres fra erfaring i det virkelige liv, ikke minst fordi den nøyaktighet som kreves i beskrivelsen av de fysiske lover, betinger en reell innsikt i materien.

Fysikkfagets sentrale innhold kan beskrives som en kartlegning av de sammenhenger eller relasjoner som gjennomsyrrer verden og som kan erkjennes som det vi er vant med å kalle naturlover. Den pedagogiske utfordring ligger i å la elevene følge denne erkjennelsesvei fra iakttagelse av fenomenene til abstraksjon, begrepsdannelse og formulering av ”loven” uten å ta konklusjonen på forskudd. Det matematiske uttrykk for en fysisk lov innebærer en høy grad av abstraksjon, og man må være klar over at matematikken ikke kan forklare fenomenet. Men når fenomenet er grepet og begrepet, kan matematikken fordype den videre forståelse og gjøre anvendelse av kunnskapen på nye områder mulig.

Arbeidet med fysiske fenomener er en spesielt god anledning til å øve presisjon i iakttakelsen, sammenheng i tenkingen og våkenhet i bedømmelsen. Samtidig kan kunnskaper om fagets mange emner og enkeltfenomener vekke begeistring og interesse for omverdenen.

Undervisningen i dette faget vil for en stor del følge den klassiske inndelingen i emner: Optikk, akustikk, varmelære, elektrisitet og magnetisme, mekanikk, eventuelt også hydro- og aeromekanikk og meteorologi dersom dette ikke gjøres innen rammen av andre fag. Emnene fordeles over fire år, fra 7. til 10. klassetrinn, med noe varierende fordeling fra skole til skole. Noen av kompetansemålene for 7. klasse vil av praktiske grunner og ut fra metodiske valg derfor kunne bli forskjøvet til neste trinn og stå under 10. klasse.

Hovedområder

Optikk

Om lys, skygge og mørke, farge og ulike typer fargedannelse, fargesirkelen. Lovene for lysets forhold til speil og linser, prinsippene for kikkert, mikroskop og kamera.

Akustikk

Om lydens egenart, lydkilder, lydets utbredelse, ulike lydkvaliteter, tonedannelse og lovene for tonehøyde, prinsippene for ulike typer musikkinstrumenter. Utvikling av begreper som lydbølger, lydhastighet og resonans.

Varmelære

Om varmens og kuldens egenart; deres virkning på ulike stoffers tilstand; temperaturskalaer og termometer.

Varmens og kuldens virkning i biosfæren, den billedlige bruken av begreper fra varmelæren, f.eks. i fargelæren.
(Se også under mekanikk.)

Elektrisitet og magnetisme

Om statisk elektrisitet og magnetisme som naturfenomener, deres polære karakter, jordens magnetfelt. Sammenhengen mellom elektriske og magnetiske krefter.
Elektrisitetens varmevirkning, elektromagnetismens praktiske anvendelse. Måleenheter for elektrisitet.

Mekanikk

Om tyngde, balanse og likevekt, praktisk utnyttelse av mekaniske prinsipper i redskaper og maskiner.

Hydro- og aeromekanikk

Om lovene i væsker og gasser, trykk og oppdrift, prinsipper for bevegelses- og formdannelse. Om adhesjon, overflatespenning og kapillærvirkning. Praktisk anvendelse i hydrauliske systemer.

Kompetansemål i fysikk

7. klasse

Optikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til og beskrive grunnleggende fenomener som lys, mørke og farge
- forstå de ulike prinsipper for fargedannelse, fysisk, kjemisk og fysiologisk
- delta i utarbeidelsen av fargesirkelen

Akustikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til, forstå og beskrive grunnleggende fenomener innen akustikk, som lyd kvaliteter, tonedannelse, lydets forhold til materialer og rom, prinsippene for ulike typer musikkinstrumenter
- forstå sammenhengen mellom musikalske intervaller og strengens eller luftsøylenes lengde
- kjenne til Chladniske klangfigurer
- kjenne til hvordan stemmebåndene fungerer og hvordan de ulike konsonanter og vokaler dannes

Varmelære

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til og beskrive fenomener som viser varmens og kuldens egenart
- kjenne til varmens og kuldens rolle i forhold til aggregattilstander og oppløsning

Elektrisitet og magnetisme

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til magnetisme og elektrisitet som naturfenomener
- kjenne til og beskrive grunnleggende fenomener innen statisk elektrisitet
- kjenne magnetismens polære karakter, samt magnetisering og avmagnetisering
- kjenne til og beskrive jordens magnetfelt og vite beliggenheten av de magnetiske polene
- kjenne til sammenhengen mellom elektriske og magnetiske krefter

10. klasse

Optikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til lovene for lysets forhold til speil og linser
- forstå prinsippene for kamera, kikkert og mikroskop

Akustikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til prinsippene for lydbølger, hvordan de kan synliggjøres og måles
- kjenne viktige begreper som intervall, tonehøyde, frekvens, resonans og lydshastighet i ulike stoffer

Varmelære

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til, forstå og beskrive grunnleggende fenomener innen varmelære
- være fortrolig med temperaturskalaer og termometer
- forstå hvordan varmelærens og mekanikkens lover kommer til anvendelse i dampmaskinen og i ulike typer forbrenningsmotor

Elektrisitet og magnetisme

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til elektrisitetens varmekvirkning
- kjenne til elektrisitetens magnetiske virkning og dens anvendelse i forskjellige apparater og maskiner
- kjenne prinsippene for ulike strømkilder
- være fortrolig med enkle elektriske hjelpemidler i hverdagen og deres virkemåte
- på et grunnleggende nivå kjenne begreper som ledning, motstand, isolasjon, spenning og strømstyrke
- kjenne til sikkerhetsforanstaltninger ved praktisk bruk av elektrisitet

Mekanikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til, forstå og beskrive grunnleggende fenomener innen mekanikk
- være fortrolig med dagligdags, praktisk bruk av de mekaniske prinsippene i redskaper og maskiner

Hydro- og aeromekanikk

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til trykkprinsipper og oppdrift i vann og luft, Arkimedes' lov

- kjenne til kommuniserende rør, hydrauliske systemer, ulike prinsipper for pumper
- beskrive de viktigste bevegelses- og formdannelsesprinsipper i luft og vann
- kjenne til sammenhengskrefter, overflatespenning, kapillarrør

Generelle kompetansemål

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- øve systematisk iakttagelse av naturfenomener og eksperimenter og bygge opp gode rutiner med hensyn til beskrivelser, loggføring o.l.
- øve en begynnende vitenskapelig metode i den tankemessige bearbeidelse av observasjonene
- øve faglig samtale og diskusjon med henblikk på begrepsdannelse og konklusjoner

4. KJEMI

Fagspesifikke formål og perspektiver

Kjemi er det naturfaget som innføres sist i steinerskolen plan. Det kan sees i sammenheng med at man gjennom dette fagområdet går dypest inn i materien, idet fenomenene her viser oss selve stoffets forvandlingsmuligheter og indre struktur. Faget gir derfor en spesiell mulighet til å utvikle en tenkning og en begrepsdannelse som er preget av bevegelse og forvandlingsevne.

Men også i dette faget er det de egne, konkrete erfaringene som danner utgangspunktet. Innføringen i 8. klasse skjer gjennom stort anlagte demonstrasjonsforsøk som avdekker stoffenes iboende egenskaper. De første store bilder gir en naturlig tilknytning til de fire klassiske elementer, med nær forbindelse også til naturrikene. Gradvis utvikles så en mer vitenskapelig begrepsdannelse, en forståelse av kategorier som element, syre, base og salt.

Etter det grunnleggende i 8. klasse går man i 9. klasse over til kjemisk behandling av næringsstoffene, noe som i 10. klasse utvides til en mer allmenn organisk kjemi, med en første innføring i petrokjemi, synteseprosesser og industriell utnyttelse av naturen.

I tilknytning til et egnet erfaringsmateriale gjøres også en første innføring i formelskrift, reaksjonsligninger, atomteori og forbindelseslover.

Kompetansemål i kjemi

10. klasse

Formålet med undervisningen er at elevene skal kunne

- formulere fagets egenart i forhold til andre naturfag
- opparbeide en systematisk og eksakt iakttagelsesevne
- beskrive ulike kjemiske prosesser og trekke slutninger av forsøk
- forstå betingelsene for og kunne gjennomføre enkle forsøk på en bevisst og sikker måte
- kjenne til de vanligste grunnstoffene, deres forekomst i naturen og deres spesielle egenskaper
- kjenne de viktigste syrer og baser samt et utvalg av salter, deres navn og egenskaper
- beskrive kalkens store og lille kretsløp
- kjenne hovedgruppene av næringsstoffer, deres karakteristiske egenskaper og deres betydning for ernæringsprosessene hos mennesket
- kjenne til grunntrekk av karbonkjemien, for eksempel hydrokarboner, organiske syrer med mer
- vite om petrokjemiske prosesser, destillasjon av råolje, dens komponenter og deres bruk i fremstilling av syntetiske stoffer
- være fortrolig med bruk av hjelpestoffer som katalysator og indikator
- grunnleggende deler av kjemisk systematikk, begreper og nomenklatur
- samtale om forholdet mellom fagets erfaringsmessige og teoretiske aspekter på et grunnleggende nivå

GEOGRAFI

Formål og perspektiv

Tradisjonelt er geografi et mangfoldig og omfattende fagområde. En vanlig inndeling har vært de naturfaglige emnene på den ene side og de humanistiske på den andre. Men grensene er ikke skarpe, og pedagogisk sett er det sammenhengene mer enn detaljene som er interessante. Samtidig ligger de ulike emnene svært godt til rette for en fordypning som bidrar til økt forståelse. Det er typisk for faget at det undervises i perioder fordelt på klassetrinnene, både ut fra et ønske om stadig å utvide horisonten og med tanke på alderstilpassede utfordringer.

I steinerskolene begynner geografien med det som er nært og kjent, nemlig hjemstedet. Her henger topografi og sivilisasjon sammen, naturen og mennesket har begge deltatt i å skape ”stedet”. Perspektivet utvides så trinn for trinn, til blikket omfatter hele jordkloden med dens verdensdeler og folkeslag. Tanken er at veien fra lokale til globale perspektiver kan bidra til at elevene opplever seg selv som verdensborgere og enkeltindivider som kan handle ut fra en etisk og helhetlig tankegang.

Med sine varierte emner står geografifaget i nær forbindelse med de andre realfagene, inkludert matematikk, med samfunnsfag, religion og språk, med kunstartene og friluftslivet. Og de kunnskaper og ferdigheter som formidles og øves i geografi, har ofte relevans i andre sammenhenger: Forståelse for andre menneskers livsvilkår og bakgrunn, innsikt i miljøspørsmål, sans for retning, avstand og målestokk, foruten opplevelse av viktigheten i en ekte tilhørighet.

Sammen med de andre naturfagene deltar geografien i å skape interesse, entusiasme og respekt for den verden vi tilhører. Særlig i ungdomsalderen er det viktig å rette oppmerksomheten bort fra det selvsentrerte og hen på de mange begeistrende fenomener som omgir mennesket. Dette er ikke blitt mindre aktuelt i en tid da så mye oppmerksomhet vies til dataskjermen og så lite til virkeligheten. Rikdommen i denne virkeligheten gjenspeiles i geografis mange underdisipliner, her oppført som hovedområder:

Hovedområder

1. – 4. trinn

Kulturgeografi:

- Ur-yrkene
- Hjemstedslære

5. – 7. trinn

Fysisk geografi, kulturgeografi og geologi:

- Lokalgeografi, Norge, Norden og Europa
- Sonegeografi, meteorologi og etnografi
- Mineralogi og bergartslære

8. – 10. trinn

Verdensgeografi:

- Verdensdelene/kontinentene
- Etnografi
- Politisk og økonomisk geografi, økologi
- Geologi
- Meteorologi, se fysikk hydro- og aeromekanikk

I praktisk undervisning vil ulike fagområder integreres på en naturlig måte innenfor en og samme undervisningsperiode. En oppstilling av klassetrinnes emner gir derfor den beste oversikt over fagets innhold. Overordnede perspektiver, først og fremst økologiske problemstillinger, vil vanligvis bli behandlet i direkte sammenheng med ulike faglige emner, men kan også organiseres i egne perioder.

1. - 4. trinn: Kulturgeografi

I småklassene er erfaringer og fenomener knyttet til lokalmiljøet en naturlig del av undervisningsstoffet. I 4. klasse forberedes faget gjennom innlevelsen i ur-yrkene og deres tilknytning til ulike miljøer.

5. - 7. trinn: Fysisk geografi, kulturgeografi og geologi

I 5. - 7. klasse utvikles geografien fra den første hjemstedslære via Norges og Nordens geografi til et overblikk over Europa, med tilhørende karttegning og bruk av kart.

I 7. klasse gjennomgås også jordens klimasoner, kombinert med beskrivelser av tilhørende menneskegrupper, deres livsvilkår og kultur. En egen periode omhandler grunnleggende mineralogi og bergartslære.

8. - 10. trinn: Verdensgeografi

I løpet av 8. og 9. klasse gjennomgås kontinentene utenfor Europa, med blikk både på natur, befolkning, handel og økonomi. Spesielt for 8. klasse er en egen periode i astronomi (se Naturfag). I 9. klasse gjøres det ofte en meteorologiperiode som en del av fysikk, eventuelt som et tverrfaglig prosjekt.

Tema for 10. klasse er geologi, med mineralogi og petrografi, jordskorpens struktur, og en gjennomgåelse av de oppbyggende og formdannende kreftene i kontrast til ulike former for erosjon. Som avslutning gis en forenklet oversikt over jordens utvikling på grunnlag av fossile forekomster av plante- og dyreliv fra urtid til nåtid.

Kompetansemål i geografi ¹

4. klasse

Målet for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til menneskets eldste yrker og deres grunnleggende betydning for menneskelig eksistens og kultur
- kjenne til hvordan lokalmiljøet har brukt tilgjengelige naturressurser
- snakke om samfunnsmessige spørsmål knyttet til endringene i arbeidsdeling og kjønnsroller
- vite om ulike utviklingstrekk frem til dagens samfunn

7. klasse (endringene i rekkefølgen av kompetansemålene er ikke markert med rødt)

Målet for undervisningen er at elevene skal kunne

- danne seg et oversiktsbilde av hjemstedet med dets karakteristiske enkeltheter
- kjenne til viktige trekk i lokalhistorien
- ha opparbeidet et forhold til det naturgitte grunnlag i nærmiljøet, topografi, vegetasjon og lignende

¹ Enkelte kompetansemål overlappes også av Samfunnskunnskap og Astronomi

- kjenne sammenhengene mellom hjemstedets naturressurser og næringsliv og bebyggelse i lokalmiljøet
- kjenne himmelretningene ut fra hjemstedet
- være fortrolig med stedets sentrum, dets offentlige institusjoner, butikker etc.
- kjenne til historisk og nåværende strukturen i trafikk og kommunikasjonsmidler på hjemstedet
- kjenne hovedtrekkene i Norges geografi, de ulike landsdeler og deres karakteristiske landskapsformer, natur- og kulturlandskap samt samiske og andre minoriteters bosettingsområder
- kjenne hovedtrekkene i Nordens og Europas geografi, med hovedvekt på det naturgeografiske
- ha tilegnet seg en grunnleggende forståelse av målestokk og koordinater
- delta i utarbeidelse av kart over de områder som behandles, fra hjemstedet via hjemlandet til hele verdensdeler, også ut fra hukommelsen
- lese og bruke ulike typer kart
- kjenne til jordens klimasoner, deres distribusjon og karakteristiske trekk i forhold til meteorologi, biotoper og typiske kulturformer
- ha et forhold til avstand både regionalt og i verdenssammenheng
- kjenne til geologiske prosesser som bergartsdannelser og forvitring
- gjenkjenne de vanligste mineraler og bergarter med hovedvekt på det som er typisk for hjemstedet

10. klasse

Målet for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne jordens kontinenter, regioner og de viktigste land, havområder samt de viktigste innsjøer, elver, fjellkjeder
- kjenne i grove trekk det biologiske og etnografiske stoff som naturlig knyttes til beskrivelsene av andre verdensdeler
- kjenne til noen av verdens urfolk og kulturer som har utviklet seg ut fra karakteristiske naturforhold
- ha kunnskap om betydningsfulle naturressurser og deres fordeling, utnyttelse og deres betydning for verdenshandelen
- forklare forskjellen på ulike typer kart, som fysisk, politisk, økonomisk m.m.
- forstå romlige prinsipper som breddegrader og lengdegrader
- vurdere avstand, både regionalt og i verdenssammenheng
- beherske målestokk
- ha grunnleggende kunnskaper om de viktigste formdannende elementene i jordskorpens oppbygning
- kjenne til og fordype de viktigste nedbrytende kreftene som virker på jordens overflate, sammenholdt med resultater i ulike landskapsformer
- ha et overblikk over de viktigste bergartsdannende mineraler og hovedtypene av bergarter samt forstå grunnbegrepene i geologisk systematikk
- kjenne til den evolusjon som har foregått i naturrikene fra urtiden til nåtiden
- gjennomskue dannelsen av sedimenter, fossiler og kjenne til deres kronologi
- vite hvordan jordsmonn dannes
- knytte geografisk kunnskap sammen med innhold fra andre fag som samfunnskunnskap, historie og naturfag
- delta i samtaler om faglige fenomener innen flere av geografis fagområder, bl.a. ved hjelp av sammenligner

FREMMEDESPRÅK

Formål og perspektiv

Det undervises i to fremmedspråk fra 2. klasse. Ett av dem er engelsk; valg av 2. fremmedspråk gjøres ved den enkelte skolen. På videregående trinn kan det velges et annet språk enn det elevene hadde på ungdomstrinnet.

I tillegg til fremmedspråkene som er undervisningsfag, brukes møter med fremmede språk aktivt i den muntlige språk- og historieundervisningen i barnetrinnet og mellomtrinnet gjennom for eksempel norrønt, gresk og latin og gjennom morsmålet til elever med andre førstespråk enn norsk.

Tilegnelsen av førstespråket er i stor utstrekning naturgitt; språket utvikler seg gjennom kommunikasjon med andre. På den ene siden skjer dette gjennom barns etterligning av andre gjennom den praktiske, sansbare aktiviteten. På den andre siden bygger utviklingen av talespråket på en dypere mellommenneskelig forståelse som er like vesentlig som den praktisk-sansbare siden.

I takt med opparbeidelsen av språket formes barns språkorganer og språklige oppmerksomhet. Formbarheten avtar etter hvert, og etter ni til tiårsalderen er det atskillig vanskeligere for et menneske å artikulere lyder som ligger utenfor førstespråkets register, det samme gjelder melodien og intonasjonen i fremmede språk.

Utviklingen fra språklig universalitet til spesialitet er en del av menneskets vei til egen identitet. Mestringen av de foresattes, stedets og landets språker er en del av denne utviklingen.

Det overordnede formål for fremmedspråkundervisningen er en positiv innlevelse i og forståelse for andre menneskers kulturelle uttrykk og tenkemåter. Gjennom samtlige skoleår legges det til grunn at språkene har dimensjoner ut over den rene informasjonsformidling. Derved blir ethvert nytt språk både en kilde til indre vekst, et eget kvalitativt erfaringsområde og et vindu inn i et annet språkområdes kultur og tenkemåte. Ethvert språk er en kilde til verdensforståelse, men representerer samtidig en viss ensidighet.

Språket uttrykker menneskets indre og ytre erfaring på en særskilt måte, gjennom spesielle lydforbindelser, setningsmelodier, ordforråd, idiomer og grammatiske strukturer som preger både dagligtalen, begrepsforståelsen og litteraturen.

Ved å bli kjent med flere språk kan vi overvinne noe av den bevissthetsmessige og kulturelle ensidigheten som førstespråket representerer. Slik er det å lære fremmedspråk et viktig skritt på veien til å bli verdensborger. Gjennom forskjellige språk kan man se virkeligheten fra nye synsvinkler, og innlevelsen i mangfold og ulikheter kan i neste omgang bevirke fleksibilitet, forståelse og toleranse på tvers av landegrensene.

Språkundervisningen bygger på at førstespråket i sin muntlige form er konsolidert i løpet av de første seks-syv leveår. Det bør så pleies og videreutvikles fra første skoledag, samtidig som det danner grunnlaget for innføringen i fremmedspråk.

I de første skoleårene er evnen til etterligning sterkt til stede hos elevene. Slik kan det legges et grunnlag gjennom et levende, muntlig-kunstnerisk møte med nye språk.

Formidlingen forvandles gradvis. Den språklige bevisstheten og begrepsdannelsen som etter hvert utvikles i førstespråket, blir en støtte for språklæringen og den videre språkerfaringen.

Tre målområder står sentralt i fremmedspråkundervisningen. For det første er det et mål at eleven skal kunne forstå et annet språk gjennom å lytte og lese, samt kunne uttrykke seg mest mulig flytende i tale og tekst. For det andre er det et mål at eleven skal bli kjent med sentrale trekk i det aktuelle språkområdets levevis, tradisjoner, litteratur og andre kulturuttrykk, geografi og historie. Det tredje målet er at fremmedspråk skal bidra til elevens samlede faglige og menneskelige utvikling, gjennom fagets spesielle innhold og utfordringer.

Tilegnelse av et fremmedspråk er i høy grad en øvelsessak, og undervisningen må derfor være mest mulig kontinuerlig. Den første innføringen skjer på den ene side gjennom språkets musiske element, på den annen side gjennom et ordforråd som er hentet fra de nærmeste omgivelser. I tråd med det som er beskrevet ovenfor, bygger undervisningen i de første skoleårene på evnen til å etterligne språkets klanger, lyd kvaliteter og språklige strukturer.

Undervisningen er muntlig og foregår i størst mulig grad på det fremmede språket, bygd opp rundt rytmiske vers og sanger, leker, dialoger og små fortellinger.

Denne første undervisningen legger grunnlaget for alt videre arbeid med språket. I løpet av mellom- og ungdomstrinnet skal de språklige strukturene som er tatt opp gjennom etterligging, bevisstgjøres. Dette skjer gjennom arbeidet med språkets grammatiske lovmessigheter, og en fordypning rundt lesing og skriving. Begrepsdannelsen gjennom iakttagelse og tenkning stimuleres videre i de følgende skoleår gjennom øvelser som krever saklighet og nøyaktighet. Oppdagelsen av slektskap gjennom sammenligning med andre språk beriker og utvider forståelsen for fremmedspråket og dets oppbygning. Samtidig tas det vare på kunstneriske kvaliteter, språkopplevelse og språkglede.

På videregående trinn er det et mål å kunne bruke det fremmede språket aktivt og selvstendig, kunne fordype seg i utvalgt litteratur og studere språkets egenart og dets slektskap med norsk.

Dikt og dramatiseringer har stor betydning gjennom hele skoleløpet og velges i forhold til alderstrinn og språklig ferdighet.

Språk som kommunikasjon øves gjennom alle år, fra enkle samtaler på barnetrinnet til presentasjoner og drøftinger av aktuelle spørsmål på videregående trinn.

Arbeid med skriftlig tekst åpner for møter med litteratur i forskjellige sjangre. Hovedsakelig velges autentiske tekster fra språkområdet som lesestoff. Egne skriftlige fremstillinger tiltar i viktighet gjennom årene og fordrer et aktivt arbeid med ordforråd og språklige strukturer.

Kunnskap om sentrale trekk og hendelser i språkområdets historie, kultur og tradisjoner er gjennomgående emner i fremmedspråkundervisningen.

På barnetrinnet kan det blant annet dreie seg om tradisjonelle vers, sanger og leker, på mellomtrinnet landskap, skikker og levevis, i ungdomstrinnet biografier og særtrekk ved samfunns- og næringsliv og på videregående trinn kulturhistorie og politisk historie samt samfunnskunnskap.

Hovedområder

Språk og kommunikasjon

Språk og kommunikasjon er basert på utvikling av språkferdigheter hos den enkelte eleven. Utviklingen av et aktivt ordforråd og bruk av uttrykksmåter tilpasset ulike kommunikasjonssituasjoner står sentralt. God uttale og intonasjon innarbeides og øves i resitasjon, samtalsituasjoner, lesing og presentasjoner. Kjennskap til språklige strukturer og ortografi tas i bruk i variert skriftlig arbeid. Likheter og forskjeller mellom norsk og det aktuelle fremmedspråket blir belyst.

Fokus settes i økende grad på elevens forståelse av egen språkferdighet og innsikt i læringsprosessen.

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Kunnskap om språkområdets kultur, samfunn, historie og litteratur utvider og fordyper arbeidet med å utvikle brukbare språkferdigheter. Autentiske og tilrettelagte tekster i forskjellige sjangre og fra forskjellige tider og steder innen språkområdet gir kulturkunnskap og danner utgangspunkt for lesing, skriving, dramatisering og samtale.

Emner fra språkområdets historie og nåværende samfunnsforhold behandles og bearbeides.

Kompetansemål i fremmedspråk

4. klasse

Felles kompetansemål for engelsk og 2. fremmedspråk

Språk og kommunikasjon

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- delta aktivt i et felles arbeid med resitasjon og språkövelser, der god uttale øves gjennom herming
- delta aktivt i et felles muntlig arbeid med sang, rim og regler, leker og dramatiseringer med enkle replikker
- gjenkjenne og imitere typiske intonasjons-mønstre og ulike lyd- og tonekvaliteter i fremmedspråket
- delta i små dialoger knyttet til sanseerfaringer, kroppen, egen hverdag på skolen og hjemme, tall og telling, årstidene og naturen
- svare på spørsmål og enkle beskjeder og bruke en del vanlige uttrykk i kjente situasjoner
- forstå innholdet i enkle fortellinger
- gjenkjenne og bruke i en muntlig dialog noen kjente og innøvde grammatikalske strukturer som substantivenes artikler, noen vanlige pronomen, spørreord og preposisjoner

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- framsi eller syngre noen tradisjonelle barnesanger, rim og regler fra språkområdet
- kjenne og bruke ulike faste uttrykksformer i høflig samkvem
- kjenne til noen kjente fortellinger fra folketradisjonen i språkområdet
- bli kjent med noen karakteristiske tradisjoner og skikker fra språkområdet

Kompetansemål etter 4. klasse for 2. fremmedspråk er identiske med målene for engelsk, se ovenfor.

7. klasse

Kompetansemål engelsk

Språk og kommunikasjon

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- gjenkjenne og gi eksempler på mønstre og lovmessigheter innenfor grammatikk, ortografi, uttale og intonasjon
- forstå og anvende grunnleggende grammatikalsk terminologi
- anvende grunnleggende grammatikk og rettskrivningsregler
- gjenkjenne og sette ord på noen kvalitative særegenheter i det engelske språket sett i forhold til eget morsmål
- oppdage og ta i bruk gode innlæringsmetoder for å øke ordforråd, lese med flyt og skrive enkle tekster
- bruke analoge og digitale oppslagsverk
- delta i rollespill og dialoger
- lese høyt fra autentiske tekster
- svare på spørsmål fra kjente tekster
- fortelle fra kjente tema
- føre en enkel samtale om bearbejdet tema
- gjenkjenne og bruke ord fra innøvde tekster i egne arbeider
- skrive enkle tekster av ulike typer
- fremføre innøvde dikt med riktig uttale
- delta i fremføring av dikt, dramatiseringer og skuespill
- forstå og bruke enkle oppskrifter og bruksanvisninger

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- fortelle om enkelte personer, steder og hendelser fra engelskspråklige land
- lese og fortelle fra klassisk litteratur og nyere engelskspråklig barne- og ungdomslitteratur
- gjenkjenne typiske trekk ved engelsk kultur og samfunn
- operere med engelsk valuta og enkle måleenheter

10. klasse

Språk og kommunikasjon

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- ha forståelse for egen språkinnlæring og planlegge og vurdere arbeidsmåter i forhold til ulike arbeidsoppgaver
- forstå grunnleggende grammatikalsk terminologi på engelsk
- bruke ulike hjelpemidler
- sammenligne engelsk med norsk, finne likheter og ulikheter
- løse en hverdagslig situasjon gjennom språklig interaksjon
- snakke og lese med god flyt
- variere vokabular og stil tilpasset ulike emner
- bruke engelske verbtider på en tydelig og korrekt måte

- skille mellom formuleringer og fraser brukt i muntlig og skriftlig språk
- forstå innholdet i lengre noveller og faktabaserte tekster
- trekke ut viktig innhold i tekster og gi det en skriftlig form
- aktivt benytte et allsidig ordforråd, faste uttrykk og idiomer i produksjon av tekster
- beherske språkets rettskriving og grunnleggende grammatikk
- gi muntlige presentasjoner av ulike emner
- samtale, forstå og bli forstått.

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Mål for undervisningen er at elevene skal

- ha kjennskap til engelsk språkhistorie
- kjenne til noen viktige hendelser i USAs og andre engelskspråklige lands historie
- kjenne til skolesystemer i USA og Storbritannia
- forstå og gjengi innhold fra tekster som omhandler levesett og verdier
- fordype seg i biografier til store personligheter fra engelskspråklige land
- lage en større skriftlig oppgave knyttet til et relevant emne og presentere den
- lese et utvalg av autentiske tekster, skuespill, noveller, dikt og ballader
- ha lest og skrevet bokrapport fra en roman
- bruke avsnitt og utdrag fra litteraturen til å identifisere språklige og grammatikalske fenomener
- innøve og fremføre dikt eller utdrag av annen litteratur på en kunstnerisk måte
- gjøre seg kjent med forskjeller mellom billedspråk og faktaspråk
- kunne drøfte innholdet i tekster både muntlig og skriftlig

2. fremmedspråk, kompetansemål etter 7. klasse

Språk og kommunikasjon

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- være fortrolig med språkets alfabet, dets karakteristiske lyder og lydkombinasjoner
- kjenne til og anvende de viktigste reglene for uttale og rettskriving
- bruke ordbok/oppslagsverk
- kjenne til og kunne bruke ord og uttrykk knyttet til dagligdagse emner
- delta i dialoger om dagligdagse emner
- være fortrolig med ordstillingen i en del vanlige setningsstrukturer
- lese høyt med forståelig uttale
- delta aktivt i gjengivelsen av hovedinnholdet i korte autentiske tekster og lengre tilrettelagte tekster
- svare på enkle spørsmål til kjente lesetekster, muntlig og skriftlig
- gjennomføre individuelle roller i skuespill eller dramatiserte dikt
- samarbeide med medelever i arbeidet med tekster og øving av muntlig språk
- kjenne til og bruke en del grunnleggende grammatiske strukturer i tilrettelagte situasjoner, muntlig og skriftlig

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- uttrykke språkets melodi og lyd kvaliteter i det felles arbeidet med resitasjon, sang og lesing av tradisjonsstoff fra språkområdet
- lære seg et utvalg autentiske dikt utenat

- delta aktivt i gjengivelsen av hovedinnholdet i muntlig formidlete fortellinger fra samfunnsliv og historie i språkområdet
- kjenne til og delta i samtale om noen sider ved tradisjoner, skikker og dagligliv i språkområdet

2. fremmedspråk

10. klasse

Språk og kommunikasjon

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- vise initiativ og ta ansvar i møte med faglige utfordringer
- beskrive og vurdere eget arbeid med å lære språket
- undersøke likheter og ulikheter mellom morsmålet, engelsk og fremmedspråket og bruke dette i egen språklæring
- gjenkjenne forskjeller i lyd- og tonekvaliteter i fremmedspråket sammenlignet med norsk og engelsk
- bruke ordbøker og andre kilder i et selvstendig arbeid for å utvide ordforråd og øke språkbeherskelsen
- samarbeide konstruktivt med andre i muntlige øvelser og skriftlige oppgaver
- ta i bruk reglene for rettskrivning i språket
- bruke grunnleggende språklige strukturer
- snakke og lese med forståelig uttale
- forstå og gjengi hovedinnholdet i bearbejdede og autentiske tekster i ulike sjangre
- forstå dagligtale og delta i samtaler om dagligdagse emner
- forstå og bruke tall i praktiske situasjoner
- presentere muntlig ulike temaer
- uttrykke egne meninger og følelser
- tilpasse språkbruken i noen grad til ulike kommunikasjonssituasjoner

Kultur, samfunn, historie og litteratur

Mål for undervisningen er at elevene skal kunne

- kjenne til og samtale om viktige sider ved kultur og historie i språkområdet
- lese og samtale om noen dikt og prosatekster av sentrale forfattere i språkområdet
- ha individuelle roller i sketsjer og skuespill på språket
- sammenligne noen sider ved tradisjoner, skikker og levemåter i språkområdet og i Norge
- samtale om språk og sider ved geografiske forhold i språkområdet
- gi uttrykk for opplevelser knyttet til språkområdets kultur
- skrive korte tekster om selvvalgte emner/temaer eller biografier som er bearbejdet i undervisningen

SAMFUNNSFAGENE

HISTORIE - SAMFUNNSKUNNSKAP - KUNSTHISTORIE

1. HISTORIE

Formål og perspektiv

Historiefaget gir en unik anledning til å forstå vesentlige sider ved omverdenen. Faget kan inspirere eleven til å forbinde seg med verden gjennom kunnskaper om andre tider og om bakgrunnen for vår egen tid og samfunnet rundt oss. I møte med nåtidens komplekse kulturelle, sosiale, miljømessige og teknologiske situasjoner, kan historiefaget vise vei til kulturell respekt og til medansvar for en bærekraftig utvikling. Historiefaget skal både gi kunnskaper og være et øvelsesfelt for å forstå verden.

Samtidig kan personer og hendelser fra historien danne grunnlag for refleksjon, vekke gjenkjennelse og begeistring og bli viktige forbilder for menneskelig vekst. Slik kan kunnskaper om fortidige hendelser både utgjøre en grobunn for den enkeltes selvforståelse og identitet og for evnen til å være konstruktiv deltaker i samfunns- og kulturliv. I spenningsfeltet mellom samfunns- og individaspektet ligger en sentral begrunnelse for fagets viktige plass i steinerskolen: å styrke og pleie den enkeltes identitet med tanke på en fordypet forståelse av 'de andre' i rom og tid.

Menneskehetens samlede viten om sin egen historie utgjør en kunnskapsmengde som langt overstiger hva det enkelte menneske kan sette seg inn i. Både tema- og stoffmengde er uuttømmelig. Det finnes også en mengde forskjellige tolkninger og tilnærmelser til historien. Det må derfor tas valg både i forhold til temaer, stoffmengde, kildebruk og metode. På flere av disse områdene tar steinerskolen klare valg for å oppfylle formålene som omtalt ovenfor. Historiefaget i grunnskoleårene er omfattende. Det går langt tilbake i tid og bredt ut i verden. Det fordyper et utvalg sentrale historiske hendelser, har en kulturhistorisk tilnærming og et tverrfaglig tilsnitt.

Begrunnelsen for å gå i dybden er å vekke interesse og engasjement, men også å åpne for en form for gjenkjennelse. Ved å begynne langt tilbake i historien og følge menneskehetens og sivilisasjonenes tilblivelse på alle kontinenter gjennom grunnskoleårene, skapes en mulighet for en dypere identifikasjon med et mangfold av kulturer. Det legges vekt på å bryte et ensidig eurosentrisk perspektiv og å inkludere minoriteters, kvinners og barns historiske bidrag og kår.

Gjennom en fortellende formidlingsmåte legger undervisningen vekt på å skape forbindelser mellom elevenes nåtidige situasjon og fortidige hendelser. Slik fremheves betydningen av en levende formidlet og følelsesmessig engasjerende undervisning. Ved siden av storpolitiske begivenheter trekkes fortellinger fra hverdagsliv, kunst og kultur, handel, produksjon, transport, oppfinnelser og enkeltmenneskers biografier frem. Også sammenhengen med naturgrunnlag og klima gis oppmerksomhet.

Historiefagets forbindelser til andre skolefag som kunst, håndverk, språk og naturfag betones gjennom tverrfaglige aktiviteter. Samtidig skal faget bidra til å skape en tidsbevissthet og

innebære øvelse i historisk tenkning og refleksjon. Her kommer kildekunnskap, kildekritikk og tolkning inn. Kontrafaktiske historiebetraktninger egner seg også godt til å øve historisk tenkning. Et viktig metodisk aspekt av historiefaget introduseres gjennom at elevene arbeider med primærkilder som gjenstander, kunstuttrykk, kart og tekster fra tidligere tider.

Undervisning i tidlig historie på mellomtrinnet forbindes gjerne med lærerens fortellinger og øvelser i kunst og håndverk, mens eksempelvis undervisningen om den franske revolusjon i 10. klasse gir rom for politisk refleksjon og samtale og kanskje en veggavis eller øvelser i digital aksjonisme. Slik imøtekommer historiefaget en bevissthetsutvikling hos elevene basert på historiske utviklingsmotiver. Identifikasjon gjennom fortellinger de første skoleårene videreføres i historiske analyser og årsakstolkninger på ungdomstrinnet.

Historieundervisningen på steinerskolen er i hovedsak kronologisk orientert og har som formål å fremstille et mangfoldig utviklingsperspektiv fra en mytisk fortid og frem til det 21. århundret. Hovedvekten de første årene ligger på muntlig fortelling og bearbeidelse av eventyr, legender, sagn og myter, innhold som samsvarer med de eldste kulturuttrykk og som er forbundet med kulturenes mytisk-religiøse aspekter. Ved å begynne langt tilbake i historien og gjøre elevene fortrolig med tidlige kulturers egenart skapes muligheter for dypere identifikasjon med ulike kulturuttrykk og livsformer. I 5.klasse danner norrøne myter et utgangspunkt for å arbeide med kulturhistoriske emner fra nordisk vikingtid; for øvrig følger Norgeshistorien den kronologiske orienteringen gjennom grunnskoleårene, frem til nåtidige hendelser og situasjoner i Norge.

Mens geografi og samfunnskunnskap følger en bevisst linje fra det nære og konkrete til et mer omfattende og etterhvert globalt perspektiv, starter historiefaget altså i hovedsak med motiver som kan være menneskelig sett gjenkjennelige og nære, for eksempel eventyr og mytiske fortellinger, men som har sitt opphav langt tilbake i tid og ofte langt vekk, geografisk sett. I 2.-3. klasse følges imidlertid også en linje som tar utgangspunkt i lokal kulturhistorie og som følges opp i 4. klasse med en mangfoldig bearbeidelse av primærnæringer og håndverksyrker i norsk og samisk tradisjon.

Verdenshistorie som eget periodefag begynner i 6. klasse med en skildring av de eldste sivilisasjoner frem til antikkens Hellas. Neste år føres temakretsene videre gjennom Romerrikets, kristendommens og islams historie og frem til og med middelalderen. I 8. klasse står renessansen i fokus med vekt på vitenskap, religion og kunst. Oppdagelsesreisene skildres med tanke på alle berørte parter, både oppdagere og urbefolkning.

De to siste årene av grunnskolen arbeides det med hovedlinjer i Norges, Europas og verdens historie frem til nåtiden. I 9. klasse legges det spesiell vekt på menneskenes endrete livsvilkår gjennom industrialisering og teknologiutvikling. 10. klasse har fokus på politiske revolusjoner og ideologier.

Oppsummerende kan målområdene for historiefaget ses i lys av at undervisningen skal utfordre og nære elevenes tenkning, evne til innlevelse og handlingskompetanse. Dette gjøres ved å:

- gi elevene tilgang til omfattende allmennkunnskaper om sentrale hendelser i historien som peker frem til vår tids kultur
- ha formidlet et forhold til utviklingslinjer og øvet evne til selvstendig tenkning og ferdigheter i å diskutere drivkrefter og årsaksforhold i historien
- gi elevene tilgang til en fylde av opplevelser som kan styrke en allmenn evne til empati
- aktivere denne evnen til innlevelse som grunnlag for forståelse og dømmekraft
- inspirere elevene til å utvikle initiativ og ønske om å omsette den faglige innsikten i samfunnsmessig engasjement

Slik kan historiefaget åpne for en fortrolighet med fortiden som kan skape interesse for livet og verden her og nå. En slik interesse kan gi kraft og initiativ til å delta i å skape ny fremtid.

Kompetansemål i historie

4. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- være fortrolig med begrepene fortid, nåtid og fremtid gjennom fortellinger og kunnskap om hvordan bosetting og levesett i lokalsamfunnet i store trekk har utviklet seg
- ha god kjennskap til arbeid og livsvilkår i sentrale primæryrker i førindustriell tid og nær fortid i norsk og samisk tradisjon, særlig jordbruk og skogsdrift, fiskeri, bergverk, dyrehold og veidekultur
- ha kjennskap til sentrale håndverksfag i førindustriell tid og nær fortid i norsk og samisk tradisjon, særlig tømrer-, murer-, smed- og tekstilhåndverksfag
- kjenne til kvinners og barns deltakelse i tidligere tiders arbeidsliv og familieliv
- gjøre seg kjent med kunstuttrykk og gjenstander fra fortiden og presentere historiske emner gjennom kunstnerisk utforming av tekst, bilder og gjenstander
- lytte til, samtale om og ta del i gjenfortelling og bearbeidelse av et bredt utvalg av fortellinger fra forskjellige land, tider og sjangrer; deriblant kjenne til viktige fortellinger fra Det gamle testamentet

7. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- utvikle en historisk tidsforståelse og bruke begreper som periode og tidslinje
- opparbeide kunnskap om hovedtrekk ved tidlige høykulturer i India, Persia, Mesopotamia og Egypt gjennom fortellinger og møte med kildematerialer fra mytologi og historie
- beskrive hvordan jordbruk, skrift og samfunn oppsto og utviklet seg i disse tidlige kulturene
- kjenne hovedtrekk ved de tilsvarende arkeologiske periodenes forløp i Nord-Europa: steinalder, bronsealder, jernalder
- kjenne de viktigste fortellingene fra norrøn mytologi og trekk ved vikingtidens kultur
- kjenne til og delta i samtaler og annen bearbeidelse av mytologi, sentrale skikkelser og hendelser fra antikkens Hellas og Romerriket
- kjenne til Jesu liv, den historiske konteksten og sentrale hendelser i kristendommens første tid
- utvikle og vise kunnskap om sentrale trekk ved europeisk middelalder, fra Romerrikets undergang til renessansen
- kjenne til og gjøre rede for viktige hendelser i arabisk kultur i middelalderen, Muhammeds liv og islam som religion og kulturbærer i Midt-østen og Nord-Afrika
- kjenne til og kunne redegjøre for viktige hendelser og skikkelser i den norske rikssamlingen, utvandringen til Island, kristningen av Norge og norsk middelalder
- den historiske bakgrunn for feiringen av 17.mai og 6. februar
- kjenne til minoriteters, kvinners og barns bidrag og kår i tilknytning til sentrale temaer i historieundervisningen

- delta i samtale om tidligere tiders livsfølelse og menneskers syn på egen tilværelse og samtid i andre tider og kulturer enn i Norge av i dag
- presentere motiver fra historien gjennom visuelle og språklige fremstillinger
- samtale, forme tekster og tenke historisk ut fra primærkilder som tekster, kart, kunstuttrykk eller gjenstander

10. klasse

Målet for undervisningen er at elevene skal kunne

- fortsette oppbyggingen av et kunnskapsgrunnlag for selvstendig bedømmelse av sosiale og politiske fenomener
- kjenne det historiske bakteppet for utvalgte aktuelle politiske hendelser og gjøre rede for ulike tolkningsperspektiver av disse hendelsene
- samtale om politiske ideologier og standpunkter, både i historisk og aktuelt perspektiv, og kjenne eksempler på hvordan viktige historiske begivenheter tolkes ulikt ut fra ideologisk ståsted
- reflektere over historiske hendelser og over hvordan samfunnet kunne ha vært dersom disse hendelsene hadde utviklet seg på en annen måte
- kunne reflektere kritisk over nåtidig og fortidig bruk av historiske kilder
- beskrive viktige trekk ved tidsskiftet som fulgte etter europeisk middelalder
- kjenne til de viktigste europeiske oppdagelsesreisende, deres reiser og enkelte trekk ved kulturene de møtte på flere kontinenter, samt konsekvensene av reisene for alle berørte
- omtale eksempler på sentrale personligheter innen kunst, vitenskap og politikk i europeisk renessanse
- kjenne til prinsippet for og betydningen av det nye kopernikanske verdensbildet
- kjenne til tidlige tekniske fremskritt som kikkerten, boktrykkerkunsten, navigasjonsutstyr og skipsbygging og drøfte deres betydning
- redegjøre for tankeinnhold og hendelser knyttet til reformasjonen i Europa
- beskrive hovedlinjer i utviklingen fra det førindustrielle samfunn til innføringen av maskiner
- gjøre rede for virkemåte og samfunnsmessige konsekvenser av utvalgte teknologiske oppfinnelser, fra dampmaskiner til digital teknologi, og presentere en teknologisk nyvinning gjennom tekst og bilder
- kjenne hovedtrekk i utviklingen av kolonisering og slavehandel og kunne gjøre rede for konsekvenser for urbefolkninger i Amerika og for enkeltmennesker og samfunn i Afrika
- reflektere over utviklingen av verdenshandelen og dens konsekvenser i et globalt perspektiv
- beskrive Norges nedgangstid i senmiddelalder og overgangen til dansk overherredømme
- kjenne til de viktigste hendelsene i Norges historie fra begynnelsen av unionstiden til 1814
- kjenne bakgrunnen for og reflektere over betydningen av nasjonale eller etniske symboler som flagg, nasjonaldager osv.
- kjenne og beskrive hovedtrekkene i samisk historie
- beskrive og drøfte linjer i politisk verdenshistorie fra 1500-tallet til demokratiets gjennombrudd i det 20. århundre, inkludert fremveksten av den moderne velferdsstaten Norge

- gjøre rede for og presentere fremstillinger i tekst og bilder av bakgrunn, forløp og konsekvenser for samtidig og ettertid av revolusjoner og frigjøringskamper, primært i Amerika, Frankrike og Russland, deretter eksempelvis i Kina, Cuba eller Iran
- kjenne til ulike faktorer ved dannelsen av de europeiske nasjonene, blant annet Norges selvstendiggjørelse i 1814 og 1905
- drøfte bakgrunnen for raseideologier og etniske konflikter og trekke tråder til spørsmål rundt dette i vår tid
- samtale om og presentere en historisk hendelse med utgangspunkt i ulike teknologiske eller kulturelle utviklingstrekk, eller der hendelsens betydning for ettertiden vektlegges
- søke etter og velge ut kilder, vurdere kildene kritisk og bruke disse kildene til å skape fremstillinger av historiske hendelser gjennom tekst og bilde

2. SAMFUNNSKUNNSKAP

Formål og perspektiv

Steinerskolen bygger historisk på en sentral sosial impuls, som går som en rød tråd gjennom hele skolen. Den sosiale intensjonen i steinerpedagogikken har blitt realisert på mangfoldige måter i skoler over hele verden. Steinerskolen skulle være en arena der forholdet mellom elever, foreldre og lærere fikk utvikle seg i et nært og stimulerende fellesskap.

Skolen skal være et sted der eleven skal få delta i oppgaver, få erfaringer og delta i sammenhenger som kunne gi kunnskaper og opplevelser de kan ta med seg videre som voksne individer.

Det er derfor et ønske at denne impulsen blir tydelig for elever, foreldre og lærere i den samhandlingen de skal inngå i på skolen. Å skape en arena der sosial læring er en integrert tilstedeværende faktor i skolens hele liv, har vært og er en viktig grunnbetingelse. Bare det å delta i et velfungerende skolesamfunn, som elev, foresatt eller lærer, er en forsterket erfaring der viktige sosiale kompetanser blir oppnådd.

Skolens mål er å forberede elevene på å leve og virke som frie og ansvarsfulle individer i et perspektiv av fremtid og endring. Bakgrunnen er våre demokratiske idealer, i en ramme av stadig tydeligere formulerte menneskerettigheter. Det flerkulturelle samfunnet stiller krav til den enkelte i forhold til selvinnsikt og til kunnskap om samfunnet rundt seg. Det er snakk om å kunne stille seg inn i en sosial sammenheng der skolen er tydelig på å formidle toleranse i forhold til religion, livssyn, historie, kunst, kultur, sed og skikk.

Dette skal skolen formidle og praktisere, det utgjør de virkelige grunnleggende sosiale ferdigheter. Steinerskolen legger vekt på å være gjennomtrengt av en slik virkelighet på alle nivåer. Dette gjelder fra etablering av gode sosiale vaner, deltagelse i skolens gjennomføring av prosjekter på alle klassetrinn, til formidling av samfunnsfaglig lærestoff. I tillegg er det å knytte lærestoffet til samfunnsaktuelle saker særlig aktuelt fra ungdomstrinnet av.

Lærestoffet må behandles på en slik måte at elevenes muligheter til egen refleksjon og vurderingsevne utvikles i takt med deres egen vekst og modning. Målet er hele tiden å bidra til elevens evne til fremtidige deltagelse i samfunnet ut fra brede, egne erfaringer, med

selvtillit og med en følsomhet for andres roller og evner. Eller sagt med andre ord: å oppøve sin personlige innsikt og kompetanse i hvordan individer kan samarbeide.

Kompetansemål i samfunnskunnskap

4. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- fungere som medlem av klassen (gruppen) og ta ansvar for de plikter det fører med seg
- lære å respektere og lytte til medelevers meninger.
- kjenne betydningen av spesielle stedsnavn, samt opphavet eller historien bak disse navnene
- fortelle om hvor det bor folk og de viktigste navn på steder i hjemkommunen
- kjenne til hjemkommunens viktigste fellesthus som idrettshaller, forsamlingshus, kirker og lignende
- kjenne hjemkommunens veier og kommunikasjoner i store trekk
- kjenne til noen viktige normer og regler som gjelder i hverdagen og betydningen av regler som regulerer forholdet mellom mennesker
- samtale om konsekvensene av brudd på slike regler
- kjenne de viktigste trafikkreglene som er aktuelle for alderstrinnet
- samtale om ulike familieformer i egen og aktuelle kulturer som finnes i nærmiljøet eller som berøres i undervisningen
- samtale om aktuelle sider ved kjønnsrollene i egen aldersgruppe
- samtale om pengebruk ut fra aktuelle problemstillinger i klassen

7. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- skaffe seg noen kunnskaper om et aktuelt tema på egen hånd og kunne fortelle eller skrive om dette
- samtale om og forstå sider ved reklamens virkninger på forbruk
- kjenne regler for personvern og nettvett på Internett
- vite hvordan regler og normer blir til i skolesamfunnet og andre steder som er innenfor elevenes erfaringsområde
- samtale om ulike sider ved begrepene rettferdighet og toleranse
- kjenne til grunnleggende prinsipper for demokratiske arbeids- og beslutningsformer
- samtale om kjønnsroller før og nå ut fra relevante og aktuelle eksempler
- ha en forståelse for hvorfor mennesker søker sammen i samfunn og ha noen grunnkunnskaper om ulike typer samfunn, herunder vårt eget demokrati
- vite noe om samenes og noen innvandergrupperes historie og kultur
- ha grunnleggende kunnskaper om seksuell orientering
- ha noen grunnleggende kunnskaper om skadevirkningene av tobakk, alkohol og narkotika

10. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- vite hva en samfunnsfaglig undersøkelse er gjennom egen erfaring med denne typen prosjekter på skolen
- redegjøre for aktuelle samfunns spørsmål, skille mellom meninger og fakta, formulere argumenter og drøfte spørsmål
- gjennom diskusjon og debatt kunne tilegne seg kunnskaper og ferdigheter i det å lede et møte, sette opp en sakliste, skrive referat og være ordstyrer.
- drøfte spørsmål omkring bruk og misbruk av rusmidler og sette slike spørsmål inn i en historisk og kulturell sammenheng
- samtale om ulik seksuell orientering i tilknytning til kjærlighet, samliv og familie
- redegjøre for grunntrekk av likestillingens historie i de siste 100 år og kjenne til forskjeller i yrkesvalg i forhold til kjønn.
- fortelle hva rettighetslovgivning går ut på gjennom sentrale eksempler (elever, forbrukere med mer)
- fortelle om en konflikt og drøfte ulike muligheter for løsning
- drøfte demokratiet som styreform, redegjøre for politiske partier og hovedinnholdet i begrepet maktfordeling
- kjenne grunntrekkene i statsbudsjettet gjennom en oversikt over statens inntekter og utgifter
- kjenne hovedtrekk ved norsk økonomi og noe om sammenhengen med verdensøkonomien
- kjenne begrunnelser for hvorfor vi betaler skatt
- redegjøre for politiske institusjoner i Norge og kunne sammenligne med enkelte andre land
- drøfte forholdet mellom lovgivning og kriminalitet
- kjenne generelle strukturer og funksjoner i det norske rettssystemet og kjenne minst ett konkret eksempel på forløpet av en rettssak
- vite noe om de viktigste internasjonale organisasjoner der Norge er medlem
- kjenne til prinsippene i den norske grunnloven og debatten om det som står der og ikke står der
- kjenne grunnleggende menneskerettigheter, deres opprinnelse og verdien av at de blir respektert
- vite noe om samenes og andre etniske minoriteters vilkår i dagens samfunn
- kjenne til begrepet ”den fjerde statsmakt”, medienes metoder og rolle; og kunne øve seg i kildekritikk.

3. KUNSTHISTORIE

Formål og perspektiv

Dette faget inneholder en historisk utviklingsbeskrivelse av de bildende kunstene - maleriet, skulpturen og arkitekturen. Spesielt for steinerskolen er at disse fagområdene ikke bare behandles som historisk-teoretiske emner, men at de også er i bruk som øvende, praktisk virksomhet gjennom hele skoleløpet. Det gjelder i første rekke maling, tegning og modellering, mens erfaringer med arkitektur er begrenset til bestemte perioder og prosjekter. Når elevene mot slutten av ungdomsskolen og på videregående trinn møter det historiske aspektet, vil de derfor ha et rikt materiale av egne erfaringer som grunnlag for å analysere de ulike epokene og finne sammenhengen mellom en tidsepokes arkitektur- og billedkunstuttrykk og de tanker og holdninger som tiden er preget av.

Analyse av ulike epokers og kunstneres spesifikke virkemidler, innlevelse i kunstverkets intensjoner og bevisstgjøring av virkningen på tilskueren vil danne grunnlag for innlevelse, gjenkjennelse og bestemmelse av stilarter og epoker. Det vil også innebære en øvelse i å se, en trening i oppmerksomhet overfor objekter og et krav til beskrivelse før en eventuell bedømmelse.

Alt dette bidrar til å gi innsikt i vesentlige sider ved vår multikulturelle situasjon og samtidig være en dialog med de andre aspekter ved historien. Variasjon i kunsten kan sees som uttrykk for ulikheter i livsfølelse og verdensoppfatning. Stilhistoriske perspektiver kan være en nøkkel til forståelse av menneskets bevissthetsutvikling.

For andre kunstarter enn billedkunstene gjøres det tilsvarende fordypning gjennom de siste årene i grunnopplæringen. I norsk og i annen språkundervisning arbeides det på bred basis med diktningens og scenekunstens historie og egenart, og musikkens historie vektlegges særskilt på videregående trinn.

Hovedområder

- Historisk kunnskap: Innsikt i en vesentlig del av vår kulturelle bakgrunn totalt, et supplement til de andre aspekter ved historien.
- Iakttagelse: Øvelse i å se, oppmerksomhet overfor objekter, utfordring i å sette navn på det iaktatte, krav til beskrivelse før en eventuell bedømmelse.
- Stilsans: Innlevelse i ulike kvaliteter som trening i bevegelighet. Øvelse i gjenkjennelse og bestemmelse m.h.t. til tid og sted.
- Virkemidler: Analyse av ulike epokers og kunstneres spesifikke virkemidler, innlevelse i kunstverkets intensjoner, bevisstgjøring av virkningen på tilskueren.
- Utvikling: Variasjon i kunsten som uttrykk for ulikheter i livsfølelse og verdensoppfatning, stilhistoriske perspektiver som nøkkel til forståelse av menneskets bevissthetsutvikling.

Kompetansemål i kunsthistorie

10. klasse:

Målet for undervisningen er at elevene skal kunne

- skaffe seg et overblikk og en sammenheng i kunsthistorien
- være fortrolig med et utvalg av sentrale kunstnere, deres verk og biografi
- kjenne til de viktigste faglige begreper og termer
- tilegne seg en grunnleggende evne til stilbestemmelse og kunne navngi og tidsbestemme de viktigste epokene
- delta i faglige samtaler og begrunne sine synspunkter

KUNST OG HÅNDVERK

Formål og perspektiv

Kunst og kunstnerisk undervisning er grunnleggende beskrevet i denne planens generelle del. Her følger planer og betraktninger for spesifikt kunstneriske og håndverksmessige fagområder.

Kunst er et grunnleggende trekk ved den menneskelige eksistens og væremåte. Den er en forutsetning for læring og sosial utvikling. Kunst er et universelt språk som formidler det kompliserte på en forståelig måte og gir oss redskaper for å håndtere det.

Kunsthaglige aktiviteter bringer mennesket i kontakt med mer enn stoff, farge og form. En skapende aktivitet engasjerer følelseslivet, setter individet i kontakt med seg selv og gir mulighet for opplevelse og erkjennelse av rent allmenngyldige menneskelige prinsipper. Kunstens ytre, materielle form, farge og uttrykk gir sanseerfaringer som kan gå ut over det fysiske plan. Opplevelsen av et abstrakt innhold ved kunstverket gir erfaring på et ideelt plan. I kunsten samtaler det materielle med det åndelige.

Det er to sider ved kunst og håndverk: Opplæring i kunsthagene, og opplæring gjennom kunsthaglige aktiviteter. I steinerskolen skjer undervisningen gjennom kunsthaglige aktiviteter fra første skoledag. Underveis i skoleløpet skilles enkelte kunsthag ut som egne fag, i tillegg til den fortsatte bruken av disse aktivitetene tverrfaglig.

Elevene får gjennom et mangfoldig fagtilbud erfaring med høyst ulike materialer. Det karakteristiske ved materialet og det verktøyet som trengs til bearbeidelsen, stimulerer elevene allsidig gjennom det fysiske sansbare og gjennom de følelsesmessige opplevelser de får. Ved formingen av et materiale er det like mye materialet som former elevens forståelse av muligheter og begrensninger. Elevene lærer å tenke både praktisk og estetisk; resultatet skal være både skjønt og funksjonelt. Og her er det livet selv som forteller eleven om målet er nådd – gjenstanden skal duge i praktisk bruk.

Arbeidet krever aktivitet på alle plan: Tankemessig fra planlegging til jevnlig iakttagelse og vurdering. Viljesmessig fordi elevenes dialog med materialer og verktøy krever utholdenhet og utvikler fin- og grovmotorikk. Følelsesmessig gjennom elevenes opplevelse av de estetiske kvaliteter og deres indre respons på disse. Slik blir møtet mellom idéplan og gjennomføring – møtet mellom abstrakt forestilling og den konkrete virkelighet – til et felt for utvikling av begreper og skoloring av tenkningen.

Kunsthaglige aktiviteter fremelsker mestring og selverkjennelse. De utvikler samarbeidsevner, respekt, ansvarsfullhet og toleranse og skaper slik verdier som må ligge til grunn for utviklingen av sosial og kulturell forståelse. Kunsten og kunstundervisningen skal ikke bare være en oppdragende aktivitet, men også en erkjennelsesmetode der iaktakelse, oppmerksomhet, mental tilstedeværelse og vurderingsevne øves. Den skal utvikle ferdigheter, stimulere skaperglede og undring, men også flytte grenser.

En av dem som med størst klarhet har utviklet begreper for kunstens egenart og betydning, er Friedrich Schiller. I sine brev *Om menneskets estetiske oppdragelse* setter han frem de tre motivene stoffdrift, formdrift og lekedrift. I dynamikken mellom disse tre kreftene ligger

prinsippet for den kreative virksomhet, enten det gjelder profesjonell aktivitet på høyeste nivå eller det dreier seg om pedagogisk tilpasset virksomhet med kunstneriske elementer.

Fra de senere års forskning er det naturlig å fremheve Ann Bamfords rapport Wow-effekten, der hun fastslår kunstens betydning for oppdragelse og dannelse. Det dreier seg om hvordan kunstutdannelse og kunstnerisk virksomhet understøtter utviklingen av alle menneskets evner og ferdigheter.

Til disse allmenne synspunkter føyer steinerpedagogikken prinsippet om at selve undervisningen må betraktes som en kunst, formidlingen av ethvert fag bør skje på en kunstnerisk måte.

Den konkrete gevinsten ved arbeidet med kunst- og håndverksfagene er mangfoldig:

- Øvelse i presis iakttakelse og sansning.
- Økt evne til å oppleve skjønnhet og andre kvaliteter i natur og i kulturuttrykk.
- Erfare og kjenne ulike materials muligheter og begrensninger.
- Utvidelse av erfaringsområdet i møtet med egne og andres frembringelser.
- Stimulering av spontanitet, mestring og trygghet i skapende prosesser.
- Styrking av virkelighetssans og selvvurdering i omgang med oppgavene.
- Utvikling av sosiale ferdigheter, særlig gjennom samhandling i kunstneriske prosjekter.
- Erfaring med og oppøvelse av *flyt*, fokusert motivasjon; å komme i den mentale tilstand at man er ett med det man arbeider med, hvor skillet mellom selvet og omgivelsene viskes ut og man handler intuitivt og lærer og presterer på et over-bevisst plan.

Forskningen har vist at disse erfaringene og ferdighetene har stor verdi for all læring og forståelse, på tvers av konvensjonelle faggrenser.

Steinerskolens organisering av kunst- og håndverksfagene medfører at kompetansemålene oppnås både i den integrerte periodeundervisningen, i tverrfaglige prosjekter og produksjoner og i rene kunst- eller håndverksfag. Elevene får daglig øvelse i å gi umiddelbart uttrykk for indre bilder som oppstår rundt lærerens fortelling gjennom tegning, maling og forming. Denne øvelsen i form- og fargebruk, som også omfatter utformingen av skrift, vil både forsterke elevenes opplevelse av lærestoffet og gi uttrykk for fortellingens innhold. Oftest skjer dette i elevenes arbeidsbøker. Gjennom denne jevne kunstneriske bearbeidelsen får elevene erfaringer med kunstneriske prosesser. Dette understøttes også gjennom øvelsene i musikk, eurytmi og den muntlige omgang med diktningen.

Både kunstfag og håndverk begynner altså på barnetrinnet som integrerte aktiviteter, som senere i forskjellig tempo får sine egne timer på planen. På barnetrinnet dekkes håndverk av den klassiske betegnelsen håndarbeid, altså med myke materialer, og sløyd med harde materialer som tre, jern og kobber. På ungdomstrinnet skjer det en videre spesialisering og fordypning, håndverket får her ofte preg av kunsthåndverk. Gjennom alderstilpassede utfordringer økes kunnskapene om verktøy og materialer, det øves utholdenhet og oppleves mestring. Steinerpedagogikken anser utviklingen av finmotorikken som avgjørende for barnets intelligensutvikling, og dette er i nyere tid understøttet både av forskere og pedagoger.

Kompetansemål i kunst- og håndverksfag

4. klasse

Bilde og form

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- utforske rette og krumme linjers muligheter og begrensninger, og kunne tegne sammensatte former i luften, på tavlen, i sand eller på ark
- sette sammen og tegne rette og krumme linjer i symmetriske former, om vertikale og horisontale så vel som om skråstilte akser
- gjenta sammensatte, symmetriske former rytmisk slik at det oppstår border
- kjenne grunnfargenes kvaliteter og ha erfaring med å blande dem i ulike kombinasjoner og valører
- gi uttrykk for indre opplevelser, forestillinger og representative kvaliteter ved lærestoffet gjennom egne bilder
- forme tredimensjonalt i ulike materialer som for eksempel bivoks, leire, tekstiler, papir

Håndverk

Mål for opplæringen er at elevene skal

- ha egne erfaringer med karding, spinning og toving
- ha lært seg å strikke og kunne bruke teknikken til fremstilling av små gjenstander
- beherske enkel håndsøm og kunne bruke dette til å lage praktiske gjenstander eller enkle plagg
- kunne veve og benytte resultatene til anvendelige gjenstander
- beherske hekling i ulike teknikker

Arkitektur (huskunnskap)

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- være fortrolig med grunnelementene i husbygging fra perioden om ur-yrkene i vår kultur
- kjenne til viktige sider ved elementær husbygging fra eget arbeid med modeller i ulike skalaer, gjerne i samarbeid med ungdomstrinnets håndverksundervisning
- samtale om menneskets behov for hus i ulike historiske perioder

7. klasse

Bilde og form

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- benytte seg av innøvde ferdigheter i grunnleggende frihåndsgeometri i planlegging og utføring av eget arbeid med ornamentikk
- gjenkjenne formspråket og tegne av ornamentikk fra ulike eldre kulturer
- utforske lovmessigheter og muligheter for form og mønstre som finnes
- benytte kunnskaper om skrift, geometri, farge og form som uttrykk for faglig forståelse i ulike temaer
- bruke virkemidlene farge, form og linje for å uttrykke innholdet i et motiv
- bruke ulike tegne- og maleteknikker
- tegne enkle gjenstander med skygge i svart-hvitt og farge
- ha tilegnet seg en evne til innlevelse i andres bilder
- forme tredimensjonalt på en karakteriserende måte i ulike materialer
- ha god kjennskap til bildets uttrykk/betydning for mennesket i ulike tider og kulturer

Håndverk

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- utforske en rekke materialer og bruke ulike verktøy og teknikker for å gjennomføre oppgaver som er knyttet til lærestoffet
- kunne anvende håndverktøy med egg til å bearbeide ferske emner fra skog og hage eller tørre trematerialer til formålstjenlige bruksgjenstander
- lage enkle bruksgjenstander i lær, never eller lignende
- strikke, veve eller hekle mer krevende bruksgjenstander
- utføre et større tekstilarbeid med god funksjonalitet i form og dekor
- reflektere over andres og egne valg av form, størrelse og overflatebehandling av bruksgjenstander
- opparbeide sans for hva kvaliteter som farge, form og design betyr i dagliglivet

Arkitektur

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne til og ha tegnet utvalgte typer bygninger med utgangspunkt i historieundervisningen
- kjenne til eksempler på urfolks hus og bygninger

10. klasse

Bilde og form

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gjenkjenne karakteristiske trekk ved ulike kulturers skrift, ornamentikk og kunstneriske uttrykksform
- forstå og bruke prinsippene for skrift, ornamentikk og kunstneriske virkemidler i egne arbeider
- kunne gjøre bevisste valg av materiale og teknikk under planleggingen av ulike arbeider
- fremstille egne bilder ved hjelp av mange ulike teknikker
- kjenne til konseptuelle kunstuttrykk
- beherske enkle lys- og skyggevirksomheter i tegning
- bruke farge- og valørperspektiv
- kjenne og bruke lovene for tegning av linjeperspektiv
- kjenne til og bruke komposisjonselementer
- kunne uttrykke både ytre og indre motiver gjennom form og farge
- utføre faglige illustrasjoner med stor grad av presisjon
- utføre frie bearbeidelser av forbilder
- beherske digital billedbehandling og nyttiggjøre innøvde ferdigheter i komposisjon, fargebruk, lys og skygge
- lage de platonske legemer og kjenne oppbyggingen av dem
- være fortrolig med hovedepokene i billedkunstens historie, med utvalgte hovedverk og ha gode kunnskaper om noen store billedkunstneres liv og verk
- gjenskape ideelle tredimensjonale former i for eksempel tre, leire, metall eller nyere materialer
- skape frie tredimensjonale former som understøtter form og funksjon

Håndverk

Mål for opplæringen er at elevene skal

- kunne planlegge en realistisk prosess for å lage hensiktsmessige og vakre gjenstander i ulike materialer
- ha gode kunnskaper om ulike materialer for å kunne foreta bevisste valg i forholdet mellom virkninger på miljø og gjenstandens krav
- kunne utarbeide og gjennomføre et arbeid fra planlegging til ferdigstillelse, også der det kreves nøyaktige mål
- kunne arbeide i grunnleggende teknikker med mange ulike materialer
- kjenne myke og harde tresorters egenart og motstand i forhold til redskaper
- anvende alle typer håndverktøy og lettere elektroverktøy
- beherske ulike typer sammenføyninger ved konstruksjoner av gjenstander i tre
- kjenne samiske og andre kulturers håndverkstradisjoner og kunne anvende teknikker og materialer fra denne tradisjonen
- kjenne ulike tekstiler og myke materialers kvaliteter, egenskaper og bruksområder
- kjenne til hvor fargestoffene kommer fra, beherske elementære sider av tekstilfarging og ha kunnskaper om både organiske og kjemiske teknikker
- kunne bruke symaskin og andre hjelpemidler for å fremstille plagg eller bruksgjenstander, blant annet ut fra egen formgivning

Arkitektur

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne de viktigste bygningsmaterialer og deres bruk i fortid og nåtid
- beskrive hovedtrekk av urbaniseringen de siste 200 år med henblikk på byggeskikk og byplanlegning
- være aktive i skolens uterom gjennom å delta i planlegging og utforming av steder med konstruksjoner og romdannelser
- delta i bygging av bærende konstruksjoner i modell eller fullskala
- tegne enkle gjenstander i ulike riss (plan, snitt og fasade) i målestokk og bruke projeksjons- og perspektivtegning
- forstå hvordan bærende konstruksjoner virker ved å lage modeller eller utprøve konstruksjoner og romdannelser der elevene selv er aktører
- kjenne viktige eksempler på byggekunst og arkitektonisk tenkning og innovasjon, for eksempel gjennom fremstående arkitekters biografier
- ha gode kunnskaper om bygninger som markerer historiske milepæler, i tilknytning til det kunsthistoriske stoff som er blitt bearbeidet

MUSIKK

Formål og perspektiv

Musikken er et av menneskenes mest universelle uttrykksmidler. Musikken berører det dypest menneskelige i oss, og har den aller største betydning i oppdragelsen av barn og unge. Gjennom musikken kan vi erfare mening og sammenheng. For det oppvoksende menneske er dette særlig betydningsfullt.

Musikk inngår som et viktig element i klassens og skolens sosiale liv. Elevene møtes og samhandler i det musikalske felt. Musikken skapes av den enkelte, i et fellesskap og for et fellesskap. Musikkundervisningen har oppgaver innenfor flere felt som virker sammen: Oppgaver overfor den enkelte elev, overfor klassen og hele skolefellesskapet.

Det er et grunnleggende pedagogisk prinsipp at veien til musikalsk opplevelse og forståelse går gjennom egenaktivitet, ved at elevene selv øver og utøver musikk og lytter til hverandres fremførelser. Gjennom hele skoletiden er musikalsk øvelse og utfoldelse en av bærebjelkene i bestrebelsen på å forme en skoledag, et skoleår og et skoleliv som gir elevene livslust, livsglede og livsevne, både under oppveksten og som voksen.

Musikkfagets plass i skoledagen og skolelivet

I henhold til alderstrinnets utviklingsnivå øves musikalske ferdigheter som en egen disiplin gjennom hele skoleløpet. Ettersom musikk har en naturlig tilknytning til de aller fleste fagområder, utformes musikkfaget i nært samspill med den øvrige undervisningen. Det innebærer at musikk kan være en av flere innfallsvinkler til et fag og fungere som en tematisk fordypning. Variasjonene i det som en klasse gjør og lærer i musikk, blir en ressurs for skolen. Alle får ta del i hverandres musikalske arbeid innenfor ulike sjangre gjennom fremførelser for skolefellesskapet i løpet av året. Klassenes og enkeltelevers musikalske arbeid gir dermed grunnlag for en rik og variert musikalsk erfaring for alle elever.

Musikkundervisningen i steinerskolen hviler på fire søyler:

- Sang: Gjennom sangen kan den enkelte elev bli kjent med sin egen stemme og dens varierte uttrykksmuligheter samtidig som det gir øvelse i å finne sin plass i et musikalsk fellesskap. Når sang øves gjennom alle skoleår, fra enkle pentatone melodier til krevende flerstemmig korsang, legges fundamentet for en musikkhistorisk dannelse.
- Instrumentalspill: Det legges et allment grunnlag ved å ta i bruk enkle pentatone fløyter i første skoleår, og noe senere fløyter med et større register. Å spille et blåseinstrument krever sitt, bl.a. koordinasjon av lufttilførsel, ansats og fingerkontroll. På tilsvarende måter byr ethvert instrument på ulike utfordringer og uttrykksmuligheter. Derfor gis det en grunnleggende innføring på ulike instrumenter, for eksempel stryke- og blåseinstrumenter på mellomtrinnet med mulighet for deltagelse i korps og strykeorkester, innføring i gitar, rytmisk musikk og samspill på ungdomstrinnet.
- Musikkprosjekter: De fleste skoler gjennomfører kunstneriske prosjekter som involverer hele klassen, flere klasser eller hele skolen: Små syngespill, dans, opera, musikaler, skuespill med musikk osv.

- Fremførelser for hele skolen: Elevenes jevnlig deltagelse i fremførelse av musikk, og elevenes aktive lytting til andres fremførelser, gir mulighet for allsidig musikalsk erfaring i løpet av grunnopplæringen.

Arbeidet med musikk skjer i all hovedsak i det store klassefelleskapet. Elevene utvikler ferdigheter og fortrolighet gjennom øvelse og utøvelse sammen med andre.

Kompetansemålene knyttet til aktiv utøvelse er formulert i forhold til hva eleven skal kunne som deltager i klassens felles musisering.

I barnetrinnet legges hovedvekten på det øvende og utøvende. Et mangfold av musikalsk erfaring i barneskolen legger grunnlag for analyse, samtale og refleksjon som vektlegges i de siste årene i grunnskolen.

Kompetansemål i musikk

4. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- bruke stemmen variert i ulike styrkegrader og tonehøyder
- imitere enkle rytmer og melodier
- holde sin stemme i kanonsang i klassen
- delta i et variert repertoar av sanger, rim, regler, sangleker og danser
- delta i framføring med sang, samspill og dans
- lage og spille enkle melodier på et instrument
- delta i å utforme og utføre små stykker med tale, sang, bevegelse og spill
- være fortrolig med norsk og samisk folkemusikk

7. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- syngte unisont og flerstemt med vekt på intonasjon, klang og uttrykk
- syngte og spille enkle melodier etter gehør og etter noter
- fremføre sanger og viser fra eldre og nyere tid
- delta i utførelsen av norske danser og danser fra andre land
- være fortrolig med notesystemet i g-nøkkel og ha kjennskap til f-nøkkel
- være fortrolig med grunnelementer i musikk læren som takt, rytme, dur og moll
- ha kjennskap til intervallene, kunne gjenkjenne kvart, kvint og oktav
- ha kjennskap til instrumentene i stryke- og blåseensembler
- samtale om melodi, klang, rytme, tempo og form i anvendt musikk

10. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- delta i oppvarming og øvelser for tonedanning og klang
- delta i felles sang med sanger fra alle sjangre og kulturer
- delta i samspillgrupper med sang og instrumenter
- delta i framføring av musikk og dans fra ulike kulturer, ulike sjangre og historiske epoker
- orientere seg i et partitur med både g- og f-nøkkel
- ha kjennskap til noen sentrale komponister og typiske kjennetegn for deres musikk
- være fortrolige med de alminneligste musikkuttrykk og foredragstegn

- kjenne eksempler på de mest brukte musikkformer fra barokken til idag
- samtale om musikk som kunst og kulturuttrykk og som underholdning og forbruksvare

MAT OG HELSE

Formål og perspektiv

Mat og måltider er viktige for helsen, men også matens vei fra jord til bord hører med til faget mat og helse. Kunnskap om økologi og erfaringer om hvor maten kommer fra og hvordan den dyrkes og foredles er en integrert del av faget. Dette bidrar til at elevene får en opplevd innsikt, som styrker evnen til å foreta valg og se konsekvensene av disse valgene rundt alle ernæringsspørsmål.

På mange ulike tverrfaglige områder blir mat og ernæring berørt i Steinerskolens læreplan og praksis. I bunnen ligger naturligvis faget skolekjøkken, men enda mer en daglig understrekning av måltidets betydning og egenverdi. Særlig viktig er dette i en tid av lokal overflod parallelt med utbredt fattigdom andre steder på jorden.

I en lang rekke undervisningsperioder gjennom årene blir mat, ernæring og helse i sentralt. I flere av periodene om uryrkene (bonden, fiskeren) i 4. klasse og i historieperiodene i 6. klasse berøres foredling av kornet, domestiseringen av husdyrene eller systematisk samarbeid om dyrking av jorden. Anatomi- og kjemiperiodene på ungdomstrinnet behandler fordøyelsen og næringsstoffene, og mange skoler har utplassering på bondegård for elevene. Mange skoler lykkes også å gi elevene et nært forhold til å dyrke jorden selv i skolehagen. Aktive elever i skolens kantine er også en gjenganger i mange steinerskoler.

Erfaringene blir trinnvis bearbeidet i bevisstgjøring av de mange ernæringsspørsmål av helsemessig, økologisk, sosial, etisk, økonomisk eller praktisk art. Målet er å utvikle elevenes evne til selvstendig vurdering og omtanke på dette felt, både i forhold til egen helse og i forhold til å bidra til utvikling av en sunn lokal og global matproduksjon.

Som skapende fag skal mat og helse gi rom for øving i praktisk matlaging og utvikling av kritisk skjønn knyttet til mat og måltid. Slik kan elevene bli inspirert til å bruke sine evner også utenfor skolen og senere i livet. Å lage mat til andre er også et uttrykk for omsorg, vennskap og gjestfrihet. På denne måten er mat og måltid en viktig arena for samarbeid og sosial læring. Vi næres ikke bare gjennom matens innholdsstoffer, men gjennom helheten av et måltid i fellesskap, hvor gode råvarer er tilberedt til en meny som taler til alle sansene og som vekker glede i fellesskapet.

Matvanene våre reflekterer ikke bare individuelle valg, men også kulturelle og religiøse uttrykk. De er på denne måten en sentral del av identiteten vår. Fra hverdagens enkle spisepause til de store festanledninger bør måltidene være omrammet av ettertanke og takknemlighet. Måltidene inntar man sammen, serverer andre, venter på tur, lærer seg å se andres behov. Et grunnleggende mål i faget er å opparbeide gode måltidsvaner. I et flerkulturelt samfunn er det viktig med kunnskap om og respekt for mattradisjoner i andre kulturer. Større mangfold i matvaremarkedet stiller større krav til forbrukerens evne til gjøre bevisste kvalitetsvalg, både i forhold til matlaging, egen helse og miljø.

Hovedområder

Fra jord til bord

Dette hovedområdet handler om å bli kjent med matvarenes opphav og produksjon, matforedling, varemerking og handel, og mennesket som kritisk og ansvarlig forbruker. Den kritiske forbruker har et reflektert og bevisst forhold til de varene man tar i bruk. Dette forholdet oppøves og dannes gjennom å bygge en konkret relasjon til matvarene gjennom kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Det legges vekt på å gi elevene opplevelser, utvikle ferdigheter og skape motivasjon for å velge en livsstil som tar hensyn til menneske og miljø. Omsorg og omtanke står sentralt når en steller med vekster og dyr, likeledes gleden over det vakre. Den skapende prosess fra ide til ferdig produkt hører naturlig hjemme i dette hovedområdet.

Mat og livsstil

Hovedområdet *mat og livsstil* handler om å utvikle ferdigheter og modenhet til å velge en helsefremmende livsstil. Realisering av en helsefremmende livsstil bygger på at eleven opplever en sammenheng mellom seg selv som handlende forbruker og kvalitetene ved den maten som spises. Erfaringer med råvarer, tilberedning, tilsmaking og servering gir grunnlag for refleksjoner rundt sammenhengen mellom mat, livsstil og helse. Når maten er brakt til veie, skal den stelles til. Matlaging må øves i flere trinn. Det legges gjennomgående vekt på at maten skal være sunn, variert, velsmakende og innbydende. Å lære å sette sammen ernæringsmessig riktig kost er et viktig element i opplæringen. Det er et grunnleggende mål i faget å opparbeide gode måltidsvaner.

Mat og kultur

Innenfor hovedområdet *mat og kultur* er måltidsskikker til hverdags, høytid og fest sentrale emner. Likeledes er kunnskap om norsk tradisjonsmat og mat i ulike kulturer et hovedfelt. I et flerkulturelt samfunn er det viktig med kunnskap om og respekt for mattradisjoner i andre kulturer. Større mangfold i matvaremarkedet stiller større krav til forbrukerens evne til å foreta bevisste kvalitetsvalg både i forhold til matlaging, egen helse og miljø. Andre viktige sider ved mat og måltider som innebærer sosial læring, er behandlet ovenfor i innledningen.

Kompetansemål i mat og helse

4. klasse

Fra jord til bord

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- ha kjennskap til dyrking og foredling av kjente matvarer
- ha erfaring med sanking av ville vekster og fiskefangst
- undersøke hvordan ulike råvarer og matvarer smaker
- kjenne de viktigste kornsortene og grønnsaksslagene
- kjenne de viktigste husdyrene og husdyrproduktene

Mat og måltid

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- lage trygg, god og næringsrik mat fra enkle råvarer
- sette sammen en sunn frokost, skolemåltid og mellommåltid
- bruke mål og vekt i sammenheng med oppskrifter og matlaging

- praktisere regler for god hygiene og vite hvorfor dette er viktig

Mat og kultur

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- bidra til trivsel i sammenheng med måltidene
- dekke og pynte bord på en innbydende måte
- planlegge og gjennomføre en årstidsrelatert fest eller annen høytid sammen med andre
- kjenne til ulike måltidsskikker og hvordan de blir praktisert i ulike kulturer

7. klasse

Fra jord til bord

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- følge oppskrifter og lage retter av lokale råvarer fra hage og natur
- undersøke ulike matvarer med hensyn til kvalitet og miljø
- vurdere, velge og handle miljøbevisst ut fra undersøkelsene
- forstå enkel merking av innhold og opprinnelse til matvarer

Mat og livsstil

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- lage god og næringsrik mat til et hovedmåltid
- gi eksempler på sammenhenger mellom matvaner og helse
- bruke regning for å øke eller redusere mengden i oppskrifter

Mat og kultur

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- få muligheten til å oppleve forskjellige smaker fra forskjellige kulturer
- finne oppskrifter fra ulike kilder, vurdere og følge dem
- lage mat i naturen ved å bruke naturen som ressurs
- kjenne til hva et kulturlandskap er og hvordan man kan ta vare på det.

10. klasse

Fra jord til bord

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne til hvordan man lager en god kompost
- kjenne til grunnprinsippene innenfor økologisk og tradisjonell matvareproduksjon
- sammenligne bruk av energi i forhold til forskjellige produksjonsmetoder
- vurdere matvarenes kvalitet innenfor det globale varemarkedet
- drøfte hvordan ulike markedsføringsmetoder kan påvirke valget av matvarer
- vurdere og velge matvarer ut fra etiske og bærekraftige kriterier

Mat og livsstil

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- planlegge og lage et sammensatt, flere retters måltid
- hvilke næringsstoffer sentrale matvarer inneholder
- diskutere næringsrelaterte sykdommer, misbruk og avhengighet
- diskutere hva som er en sunn og bærekraftig matproduksjon
- bruke digitale verktøy til å bearbeide innkjøpstall og justere oppskriftsmengder
- vurdere kostholdsinformasjonen slik den fremstår i reklame og media

- ha kjennskap til tilsetningsstoffer i mat og hvordan de kan virke på kvalitet og helse

Mat og kultur

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- planlegge og lage til selskap med inviterte gjester
- prøve ut og sette sammen retter ut fra ulike matlagingsmetoder og matkulturer
- gi eksempler på hvordan matredskaper og matkultur har endret seg over tid
- drøfte utfordringer knyttet til globalisering av matkulturen
- diskutere aktuelle helse- og miljøaspekter knyttet til genmodifiserte matvarer
- diskutere etiske aspekter knyttet til stell av dyr, dyrehold og kjøttproduksjon

KROPPSØVING OG FRILUFTSLIV

Formål og perspektiv

Bevegelse er et grunnleggende sunnhetsselement i menneskets liv. Kroppsøving handler om å utvikle elevenes forutsetninger for bevegelse.

Det betyr å inspirere til aktivitet i form av friluftsliv, lagspill, lek, dans og idrettsaktiviteter. Faget skal gi erfaring og kunnskap om hvordan kroppen fungerer i virksomhet og hvile.

Kroppsøving tar sikte på å gi grunnopplevelser av rommet og tyngdekraften, slik man som menneske står i forhold til rommets dimensjoner og de fysiske lovmessigheter. Det skal gi forståelse for hvordan man kan utvikle ferdigheter i ulike aktivitetsformer og hvordan man kan øve opp motorikk, styrke og utholdenhet. Kunnskap om trening og helse, og om hvordan man kan møte krav til å mestre bevegelser og fysisk aktivitet i hverdagen er sentralt.

Konsentrasjon og kroppsbeherskelse er viktige målsetninger. Kroppsøving skal også bidra til å utvikle elevens forståelse av hvorfor sunn livsstil gir både personlige og samfunnsmessige gevinster.

Fellesskap og toleranse er viktige verdier også i kroppsøving. Faget byr på mange muligheter for å lære elevene å akseptere at vi er ulike, at vi mestrer ferdigheter på ulikt nivå og på ulike områder. Gjennom et mangfold av aktiviteter skal faget stimulere til samarbeid og fellesskap mellom elevene.

Friluftsliv skal bidra til å styrke relasjonen mellom elevene og til naturen. Faget skal fremme respekt for og kunnskap om natur og naturkreftene. Friluftsliv som del av kroppsøvingfaget, retter seg spesielt mot å gjøre erfaringer i naturen. Gjennom aktiv deltagelse, planlegging, gjennomføring og etterarbeid vil elevene oppøve selvstendig handlingskompetanse, økt selvinnsikt og sosial bevissthet. Faget kan også bidra til å utvikle et positivt og sosialt læringsmiljø hvor gode opplevelser og samvær bidrar til fysisk og psykisk overskudd, ansvarsfølelse og initiativkraft.

Det å mestre noe skaper glede og selvtillit. Kroppsøving skal være med på å skape disse øyeblikkene av mestring og et sunt og godt forhold til egen kropp.

Hovedområder i faget

Idrett og dans

Hovedområdet *idrett og dans* er sammensatt av mange ulike aktiviteter. Det består av forskjellige former for lagspill og individuelle idretter. Treningsplanlegging og grunntrening innføres. Det undervises i mange former for dans knyttet til ulike tider og kulturer.

Friluftsliv

Friluftsliv omfatter kunnskaper og ferdigheter som trengs for å kunne ferdes i naturen. Lokale friluftstradisjoner skal vektlegges. Naturforståelse og respekt for miljøet øves, og evnen til samarbeid stimuleres i autentiske læringsarenaer. Hvordan man kan orientere seg og oppholde seg i naturen skal utforskes og læres.

Kompetansemål i kroppsøving og friluftsliv

4. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne kroppen sin og navnet på kroppsdelene
- bruke varierte bevegelser i ulike miljøer og i tilrettelagte aktiviteter
- delta i aktiviteter som utfordrer alle sanser og styrker kroppens koordinasjonsevne
- kjenne til farer ved å være i vannet og kunne svømme
- bruke ball i leker og ballspill
- uttrykke ulike rytmer gjennom bevegelse
- være med i sangleker og danser
- delta i vinteraktiviteter og bruke utstyr som ski og skøyter
- kunne samhandle i ulike miljøer og aktiviteter
- fortelle fra egne opplevelser med ulike aktiviteter

7. klasse

Idrett og dans

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- vite litt om treningsaktiviteter i forskjellige idretter
- ha grunnleggende ferdigheter i noen individuelle idretter
- respektere regler for fair play
- yte sitt beste, men også kunne tape og vinne med samme sinn
- bruke grunnleggende teknikker og enkel taktikk i noen utvalgte lagidretter
- utføre grunnleggende teknikker innenfor mer enn en vintersport, for eksempel ski og skøyter
- svømme på bryst og rygg, stupe og vite hvordan det er å falle i vannet
- danse enkle danser fra ulike kulturer
- kjenne og respektere trafikkreglene og praktisere trygg bruk av sykkel

Friluftsliv

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- finne frem i noenlunde kjent terreng ved hjelp av kart og kompass
- delta i planlegging og gjennomføring av turer, også overnattingsturer ved hjelp av erfaringer som er opparbeidet
- utføre enkel førstehjelp (rense sår, stanse middels blødninger, kunne lage et fatle)
- praktisere noen aktiviteter med røtter i samisk tradisjon

10. klasse

Idrett og dans

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kunne delta i et større utvalg idretter
- kjenne til teknikk, taktikk og treningsprinsipper i et utvalg individuelle og lagidretter
- videreutvikle flere svømmeteknikker utføre livredning i vann der mulighetene ligger til rette for det
- forklare og utføre livbergende førstehjelp
- beherske danser av ulike slag og vise evne til å være skapende i utførelsen
- planlegge og lede idretts- og danseaktiviteter

- vurdere erfaringer fra idretts- og danseaktiviteter
- planlegge, gjennomføre og vurdere egentrening av ulike slag, også ved hjelp av digitale hjelpemidler
- redegjøre for samfunnsdebatten om sammenheng mellom fysisk aktivitet, livsstil og helse samt farene ved ulike former for doping

Friluftsliv

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- praktisere former for friluftsliv i ulike naturmiljø
- orientere seg ved hjelp av kart og kompass i varierte terrengetyper
- planlegge og gjennomføre overnattingsturer til ulike årstider

EURYTMÍ

Formål og perspektiv

Eurytmi er en danseform som ble utviklet på begynnelsen av det 20. århundre. I eurytmi søkes det etter det totale kunstverk, der toner, ord, form og farge virker sammen og får et felles uttrykk gjennom bevegelse.

Musikkens og språkets grunnelementer danner de viktigste utgangspunktene for eurytmisk bevegelse. Målet er å bli kjent med språkets og musikkens strukturer, og å kunne gi et nyansert uttrykk for indre opplevelse.

I praksis forsøker man å dramatisere eller omsette språk så vel som musikk i bevegelse, synliggjøre det dynamiske samspillet mellom rytme, melodi, bilder, farger, klanger og harmonier.

Undervisningen tar sikte på å oppøve elevenes evne til kunstnerisk iakttagelse, utvikle deres selvinnsikt og sikkerhet i forhold til egen uttrykksevne, motorikk og kroppsspråk, og dessuten understøtte utviklingen av samhandling og dialog.

Ved siden av å være et selvstendig fag, med egne, spesifikke målsetninger, kan eurytmien også i stor utstrekning brukes i tverrfaglig samarbeid av ulik art.

Eurytmi er et gjennomgående fag på alle trinn, og undervisningen utformes metodisk-didaktisk i nært samsvar med progresjonen i den øvrige lærerplanen.

I årene 1.-4. klasse bidrar eurytmifaget til en viktig sosialiseringssprosess. Øvelse i å lytte til musikk og språk står sentralt. Derfor benyttes akustiske instrumenter, fortellinger og dikt med tema hentet fra fortellestoffet på disse alderstrinnene. Elevenes naturlige evne til etterligning, interesse og innlevelse er grunnlaget for arbeidet. De aller fleste øvelser utføres i en felles krets eller gjennom enkle former, spiraler, flettemønstre. Timene legges opp slik at elevene kontinuerlig oppøver sine bevegelsesferdigheter, i spennet mellom det finmotoriske og grovmotoriske, sentrum og periferi, lek og improvisasjon, kaos og form.

I hvert av årene i 5.-7. klasse er det ett klart hovedområde som bearbeides i eurytmiundervisningen.

På 5. årstrinn knyttes undervisningen til norrøn historie og mytologi, stavrim og de kraftfulle bildene fra eddadiktningen. I det musikalske øves takt, rytme og noteverdi.

Fra og med 6. årstrinn gis undervisningen i mindre grupper. Dette medfører en sterkere grad av individualisering, og arbeidet intensiveres. Innholdsmessig ligger hovedvekten på de klassiske versemål: troké, jambe, anapest osv., dur og moll samt ulike tonearter. Utfordringen er å utvikle et nyansert øre for forskjellene i rytmer og tonalitet, likheter og ulikheter og samspillet mellom de kunstneriske virkemidlene.

Et overordnet tema i 7. årstrinn er arbeidet med strukturer. Øvelser som geometriske former, formforvandlinger og stavøvelser er her aktuelle. Parallelt øves og videreutvikles allerede tilegnete ferdigheter, så disse forankres og integreres.

I årstrinnene 8.-10. legges undervisningen metodisk opp slik at elevene i sterkere grad utfordres individuelt, og at de opparbeider selvstendighet i forhold til eget kroppsuttrykk og bevegelse. Det legges vekt på å stimulere evnen til aktiv og lyttende deltakelse i bevegelsesdynamikk, individuelt og i gruppe, gjennom lengre musikkstykker, dikt og prosatekster. Undervisningen vil således bli både en fordypning og en differensiering av såvel lyd- som toneurytmi.

Kompetansemål i eurytmi

4. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- føle seg trygge på å bevege seg i et pedagogisk ledet felleskap, samt finne sin plass i gruppen
- være trygge i forhold til egen motorikk og i forhold til krysskoordinasjon
- følge rytme, motiv og melodi til enkle musikkstykker
- være fortrolige med kontraster i bevegelse som fort-langsom, tung-lett osv
- leve seg inn i og uttrykke karakteristiske trekk hos skikkelser og dyr, samt naturelementer som vind, snøfnugg, blomst, bølge osv., enkelt og lekfullt.

7. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- utføre noen grunnleggende stavøvelser
- gjennomføre gruppeoppgaver der de kombinerer enkle geometriske former og stavøvelser til et helhetlig uttrykk
- utforske og utføre koreografi bygget på elementer som bass-diskant, motivinndeling, sekvenser, spørsmål og svar
- arbeide med enkle prosatekster og dikt der fot- og armbevegelser brukes til å uttrykke rytme, vokal og konsonant
- kombinere eksempelvis takt, rytme og tonehøyde i et musikkstykke
- høre forskjellen på dur og moll, og å finne adekvate bevegelsesuttrykk
- utføre skalaer

10. klasse

Målet for opplæringen er at elevene skal kunne

- utføre stavøvelsene med sikkerhet, samt skape egne former og koreografier bygget på disse
- ha oversikt over og mestre ulike geometriske former og formforvandlinger
- ha innsikt i og erfaring med å utarbeide lydeurytmi basert på lyriske, episke og dramatiske tekster
- kjenne til og delta i utarbeidelsen av former der det grammatikalske ligger til grunn for koreografien
- utarbeide og nedtegne egne koreografier, til dikt og musikkstykker
- ha erfaring med en mangfoldig anvendelse av grunnelementene i tone- og lydeurytmi, som kan stimulerer til kreativitet og forståelse for kunstnerisk variasjon og nyskaping

DATA / IKT

Formål og perspektiv

Det er et overordnet mål at alle elever i steinerskolen skal kjenne sin tid og kunne virke i den på en selvstendig måte og ut fra egne forutsetninger. Informasjons- og kommunikasjonsteknologien gir rike muligheter for å lære på mange plan. I førskolen og de første skoleårene spiller den konkrete bruken av digital teknologi liten rolle i steinerpedagogikken. På disse klassetrinnene legges grunnlaget for en digital kompetanse gjennom utvikling av de grunnferdighetene som senere kan betjene seg av digital teknologi.

Når den konkrete dataopplæringen starter i steinerskolen, vektlegges fire områder:

- 1) Lære å bruke datamaskin, som å bruke touchmetoden, filbehandling, internett etc.
- 2) Lære om datamaskinen, - teknologisk, historisk og samfunnsmessig.
- 3) Lære ved hjelp av datamaskinen- gjennom kunnskapsinnhenting og læringsprogrammer.
- 4) Utvikle et bevisst og reflektert forhold til datateknologiens muligheter og begrensninger, og til eget bruk av IKT.

Dataopplæringen på steinerskolen fokuserer på digitalteknologiens egenskaper, fortrinn og svakheter. Det er et mål at elevene skal opparbeide god forståelse for datamaskinens kvaliteter og få et bevisst forhold til sin egen bruk av datateknologi. Datamaskiner skal ikke bare benyttes som verktøy. Oppmerksomheten skal gjennom alle årene også rettes mot en grunnforståelse av den digitale teknologien.

Denne grunnforståelsen av maskinens virkemåte vil kunne danne grunnlag for vurderingsevne og personlig mestringsfølelse.

Elevene skal opparbeide et reflektert forhold til problemstillinger som personvern, opphavsrett, kildekritikk, sikkerhet og etiske spørsmål knyttet til bruk av datateknologi og sosiale medier.

Det vises ellers til kapittelet ”Digitale ferdigheter og kunnskaper” (s 11) i denne planens generelle del: ”Oversikt – steinerpedagogisk idé og praksis”.

Hovedområder i faget

- 1) Datamaskinen som verktøy i lærings- og presentasjonsarbeid
- 2) Datamaskinen - teknologisk, historisk og samfunnsmessig.
- 3) Bruk av datamaskiner i et personlig, etisk og juridisk perspektiv

Kompetansemål i data / IKT

7. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal

- ha god kjennskap til tastaturet og grunnferdigheter i touch
- finne seg til rette i vanlige menyer, mappestruktur, kunne lagre filer, forstå filnavn, starte programmer, vinduer, forstå forskjellen mellom å legge ned et vindu eller å lukke det, osv.
- ha opparbeidet seg ferdigheter innen grunnleggende tekstbehandling, strukturering ved hjelp av tabeller, sidenummerering, samt innsetting av bilder med billedtekst på forskjellige måter.
- kjenne til internett og lokale nettverk
- ha en grunnleggende innsikt i nettvett, personvern, etikk og sikkerhet i møte med internett, mobiltelefoner og sosiale medier
- kunne finne frem til sikre kilder og kvalitetssikret informasjon på nettet
- ha kunnskaper om grunnleggende ergonomi for å motvirke belastningsskader (flyttet fra 10. trinn)

10. klasse

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- kjenne til datamaskinenes historie og samfunnsmessige betydning
- kjenne til den grunnleggende oppbygningen av datamaskiner og delta i samtaler om datateknologiens muligheter og begrensninger
- bruke regneark knyttet til ulike praktiske gjøremål
- visualisere tallmateriale gjennom grafikk
- presentere et emne ved hjelp av digitale verktøy
- forfatte egne oppgaver på data både med bilde og tekst
- strukturere egne tekster på selvstendig vis og beherske tekststiler
- mestre arbeidet med kontorstøtteprogrammer, skrivebehandling og regneark
- bruke mer avanserte hjelpemidler for å strukturere innholdet i tekster som for eksempel punktlistor og tabeller, kryssreferanser, teknikker for kildehenvisninger osv.
- kunne bruke ulike filformater
- ha kjennskap til grunnleggende bildebehandling, komprimeringsstandarder og filformater for bilder og grafikk
- ha generell kunnskap om søkemetoder og søkemotorer og kunne søke etter informasjon om et emne med avanserte søkekriterier
- god kjennskap til problemstillinger rundt opphavsrett og kildekritikk
- bruke digitale kart

UTDANNINGSVALG

NB! Læreplanen er under behandling i Utdanningsdirektoratet.

Formål og perspektiv

Utdanningsvalg skal bidra til å skape helhet og sammenheng i grunnopplæringen og knytte grunnskole og videregående opplæring bedre sammen. Å få prøve ut interesser og bli bevisst egne evner og anlegg kan bidra til at flere foretar mer kunnskapsbaserte valg av utdanning og yrke. Faget skal bidra til økt forståelse av arbeidslivets krav om kunnskap og kompetanse og bidra til å skape grunnlag for entreprenørskap.

- Elevene skal gis mulighet til praktisk aktivitet og fordypning i fag.
- Opplæringen i faget skal legge til rette for at den enkelte elev kan få prøve ut og reflektere over sine valg.
- Opplæringen skal gi elevene erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i ulike utdanningsprogram i videregående opplæring og aktuelle yrker.

Opplæringen skal legge til rette for bruk av hensiktsmessige arbeidsformer, både i skole og arbeidsliv, og for bruk av ulike læringsarenaer som kan gi bred faglig tilnærming gjennom kontakt og samarbeid med videregående skoler og arbeids- og næringsliv. Faget skal legge grunnlag for videre opplæring, arbeid og livslang læring.

Struktur

Faget er strukturert i hovedområder som det er formulert kompetansemål innenfor. Hovedområdene utfyller hverandre og må sees i sammenheng, og de bør tas i den rekkefølgen som er beskrevet nedenfor. Vektleggingen av hovedområdene er angitt nedenfor.

Oversikt over hovedområdene

Årstrinn	Hovedområder		
8–10	Om videregående opplæring og arbeidsliv 30-40 %	Utprøving av utdanningsprogram 30-40 %	Om egne valg 30 %

Elever som på ungdomstrinnet får anledning til å ta fag fra videregående opplæring, kan disponere timer fra hovedområdet *Utprøving av utdanningsprogram* til å arbeide med fag fra videregående opplæring, dersom det ikke kan frigjøres nok timer til dette fra det tilsvarende grunnskolefaget.

Beskrivelse av hovedområdene

Om videregående opplæring og arbeidsliv

Hovedområdet dreier seg om strukturen i videregående opplæring og om innholdet i de ulike utdanningsprogrammene. Videre omfatter hovedområdet hvordan ulike utdannings- og karriereveier kan føre fram til ulike yrker. I Steinerskolene er det naturlig at elever som har en realistisk mulighet til å gå videregående på en Steinerskole får grundig kjennskap til dette tilbudet og de muligheter og evt. begrensninger som dette valget kan ha. I hovedområdet

inngår kunnskap om arbeidsmuligheter og framtidssutsikter, herunder lokalt arbeids- og næringsliv.

Utprøving av utdanningsprogram

Hovedområdet omfatter aktiviteter forankret i kompetansemål i utdanningsprogram i videregående opplæring. Utprøvingen kan foregå i både skole og arbeidsliv, og skal som hovedregel omfatte minst to ulike utdanningsprogram.

Om egne valg

Hovedområdet omfatter kartlegging av og refleksjon over egne interesser og forutsetninger, knyttet til eget utdannings- og yrkesvalg.

Kompetansemål utdanningsvalg

10. klasse

Om videregående opplæring og arbeidsliv

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive de ulike utdanningsprogrammene i videregående opplæring
- forklare forskjellen på strukturen i studieforbereende utdanningsprogram og yrkesfaglige utdanningsprogram, og samtale om hvordan de kan gi ulike yrkes- og karrieremuligheter
- presentere lokalt arbeids- og næringsliv og vurdere arbeidsmulighetene innenfor noen valgte utdanningsprogram og yrker
- kjenne Steinerskolens ulike tilbud på videregående trinn

Utprøving av utdanningsprogram

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- planlegge, gjennomføre og dokumentere aktiviteter og arbeidsoppgaver knyttet til kompetansemål fra valgte utdanningsprogram i videregående opplæring

Om egne valg

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over og presentere utdanninger og yrker i forhold til egne interesser og forutsetninger
- vurdere videre valg av utdanning og yrke basert på erfaringer fra utprøvingen

Vurdering i faget

Etter 10. trinn gis en vurdering på lik linje med de andre fagene.

Det er ikke privatistordning i faget.

ELEVRÅDSARBEID

Formål og perspektiv

Elevrådsarbeid i steinerskolen er den formelle forlengelsen av skolens grunnleggende arbeid med å lære elevene hva et samfunn er, hvilke lovmessigheter man møter når mennesker skal samvirke, hvorfor spilleregler er nødvendige og hvordan de oppstår, og hvordan man kan lære seg å bidra til fellesskapet gjennom å vise respekt for andre, men også ved ta egne initiativer.

Elevrådet bygger på alle elevers likeverd og idealet at alle stemmer skal høres. Det valgte elevråd bør så ofte som mulig gå tilbake til gruppen, klassen eller allmannamøtet for å vite mest mulig hva som lever i fellesskapet. Særlig viktig vil elevfellesskapets kontinuerlige opptatthet av et mobbe- og rusfritt skolemiljø være. Idealet om mest mulig demokrati og medvirkning kan gis gode vilkår på en skole. Det er også den viktigste forutsetning for et åpent og trygt læringsmiljø.

Samtidig skal skolen legge til rette for at alle elevene lærer seg at et valgt, representativt organ, slik elevrådet vil være, kan gis fullmakter og mandater til å handle på fellesskapets vegne.

Det er avgjørende for elevens motivasjon at de opplever at de kan medvirke til utformingen av skolesamfunnet. Steinerskolen vektlegger at dette må skje på pedagogiske premisser. Forventningen om medvirkning og medbestemmelse må oppfylles på en reell, men realistisk måte. Helt sentralt vil det være at elevene erfarer at jo eldre de blir, jo nærmere kommer de beslutningsprosesser i skolen. Samtidig må de fra første dag oppleve å bli tatt alvorlig. Avstanden fra elev til lærer og skole skal være så kort som mulig.

Det er kunstig å skille ut alt det som bidrar til elevenes sosiale vekst som eget ”fag”. Hver eneste skoletime og hvert friminutt har i seg et potensial til å bidra til dette. Ikke desto mindre er institusjoner som klassens time, allmannamøte og elevråd sentrale arenaer for praktiske øvelser i samarbeid og medvirkning. Arbeidet med disse tingene gir viktige bidrag til å nå Steinerskolens mål om å hjelpe frem det selvstendige i hvert menneske.

Kompetansemål etter 10. klasse

Selvstendighet og samarbeid

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gi eksempler på og diskutere forskjeller mellom beskrivelser og vurderinger
- kjenne begrepene politisk korrekt og politisk ukorrekt gjennom eksempler
- diskutere begrepene toleranse og kompromiss
- ta personlig standpunkt, fremme og argumentere for en sak og lage et debattinnlegg
- redegjøre saklig for et annet standpunkt enn ens eget
- gjøre rede for begrepet gruppepress og ulike gruppeprosesser og drøfte hva god møtekultur er
- planlegge og gjennomføre møter og ta ansvar for ulike grupperoller
- skrive og legge fram møtereferat
- drøfte og praktisere metoder for konflikthåndtering, spesielt skolemegling

Medvirkning

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- gjøre rede for barn og unges plikter og rettigheter i samfunnet
- drøfte innholdet i begrepene samarbeid, medvirkning og demokrati
- diskutere ulike mulige utvidelser eller endringer av demokratibegrepet som referendum, senket stemmerettsalder med mer
- diskutere konsekvensene for skole- og storsamfunnet og den enkeltes privatliv av fenomener som blogging, chatting, ulike mobiltjenester osv.
- vite hva det innebærer å representere andre som tillitsvalgt i elevgruppen, elevråd og i ulike utvalg
- drøfte elevrådets oppgaver, diskutere valgordning og delta i beslutnings- og valgprosesser
- diskutere hva det innebærer å vise lojalitet for flertallsvedtak og respekt for mindretallet
- ta opp og legge fram saker som angår elevene i ulike organer i og utenfor skolen
- kartlegge, gjennomføre og vurdere konkrete tiltak for å skape et inkluderende og læringsfremmende miljø

FAG- OG TIMEFORDELING

Steinerskolenes forpliktende ramme og veiledende fag- og timefordeling.

Timene er regnet i 60 minutters enheter.

Fag	1. trinn	2.-7. trinn	8.-10. trinn	Sum t	
Religion		38	389	157	584
Norsk	117		1255	398	1770
Matematikk	76		812	313	1201
Naturfag	38		290	280	608
Engelsk			366	227	593
2. fremmedspråk			300	227	527
Samfunnsfag			320	230	550
Kunst og håndverk	38		320	160	518
Musikk	38		247	85	370
Mat og helse	38		60	76	174
Elevrådsarbeid				71	71
Utdanningsvalg				113	113
Eurytmi	38		300	100	438
Kroppsøving	117		300	228	645
I ALT					8162

VURDERING

Den idémessige side ved steinerskolenes vurderingsformer er behandlet i et eget kapittel i denne læreplanens generelle del, ”Steinerpedagogikk – en oversikt”. En mer detaljert beskrivelse av vurderingsrutinene finnes i de enkelte steinerskolenes kvalitetsplan. Her følger en kortfattet oversikt over praksis i grunnskolen for underveis- og sluttvurdering.

Underveisvurdering:

Underveisvurderingen skal være en støtte i læreprosessen. Konferansetimer og elevsamtaler med og uten foresatte, egenvurdering og halvårsrapporter er en del av underveisvurderingen.

1. Utviklingssamtalen

I de aller fleste fag vil det finne sted en løpende dialog mellom lærer og elev knyttet til elevens aktivitet fra time til time. Denne del av vurderingsprosessen er et viktig pedagogisk virkemiddel. Som bakgrunn for mer formelle samtaler, gir den enkelte faglærer sin vurdering av elevens faglige resultater og arbeidsprosess sett i forhold til mål og vurderingskriterier. Formålet med samtalen er å gi veiledning til videre arbeid og bakgrunn for å gjøre eventuelle justeringer av undervisningen.

Det skal legges vekt på:

Faglig: Belysning av elevens utvikling i forhold til seg selv og i forhold til læreplanen. Oppsummering og evaluering av elevens faglige styrker, utfordringer og områder for forbedring, kartlegging av elevens behov for endringer i undervisningsopplegget, eventuell hjelp og støtte fra skole og foresatte.

Sosialt: Oppsummering av elevens generelle trivsel, orden, oppførsel og holdninger overfor medelever og lærere, formulering av mål som kan videreutvikle elevens sterke sider og bedre svake felter. Et viktig spørsmål er hvordan eleven kan bidra til å forbedre læringsmiljøet.

Individuelt: Gjennom dialogformen øves eleven til å se seg selv. Det legges vekt på sterke sider og hentes frem øvelsesområder som kan gi eleven ny vekst. Generelt skal samtalen fokusere og prioritere, foreslå tiltak, oppmuntre, fastsette nye mål. Formen er muntlig, dokumentasjonen skjer ved oppsummerende notater til arkivering. Hvis samtalen munner ut i avtaler, skal disse formuleres skriftlig og signeres av lærer og elev. Det må gå frem av avtalen når den skal evalueres. Fra konferansetimer sendes kopi av notat til foresatte.

2. Egenvurdering

Egenvurdering er en del av underveisvurderingen og benyttes i elevsamtaler gjennom hele grunnskolen, men på ulikt nivå på bakgrunn av alder.

3. Halvårsrapporter

Hvert halvår gis en vurdering av elevenes vekst og faglige fremgang sett i forhold til læringsmålene. Fra og med 8. klasse skal dette gjøres skriftlig. Ved slutten av hvert skoleår lages en oppsummerende rapport der vurderingene i alle fag samles i tillegg til en generell oversikt over gjennomgått lærestoff i forhold til årsplanen.

Hovedhensikten med rapportene er å gi konkrete råd for hva eleven bør vektlegge i fagene videre. Det skal kunne dokumenteres at disse rapportene er gitt.

Sluttvurdering:

Sluttvurdering utstedes når opplæringen i et fag er fullført. I tillegg til en fagoversikt inneholder sluttvurderingen en oppsummering av elevenes kunnskaper og ferdigheter sett i forhold til kompetansemålene.

Ved avsluttet grunnskole utsteder skolen et skriftlig avgangsvitnemål. Det skal inneholde fagbeskrivelser, omfang og uttalelser i alle fag eleven har hatt i 10. klasse, med beskrivelse av oppnådd faglig nivå. Vitnemålet skal også inneholde vurdering av orden og oppførsel, samt fravær.

Elevene har adgang til å klage på sluttvurderingene etter vanlige klageregler. Alle steinerskolene har lokale avtaler med fylkeskommunene om ordninger som etter 10. klasse sikrer elevene adgang til å søke offentlige videregående skoler på lik linje med andre elever.